

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA

AKVILĖ STOŠKUTĖ

TEISĖS PROGRAMOS DARBO TEISĖS IR SOCIALINIO APRŪPINIMO TEISĖS
SPECIALIZACIJA (62401S106)

**TEISMINIŲ GINČŲ APIBENDRINIMAS BYLOSE, SUSIJUSIOSE SU NELAIMINGAIS
ATSITIKIMAIS DARBE IR PROFESINĖMIS LIGOMIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Profesorius dr.
Juozas Tartilas

Vilnius, 2008

Turinys

Įvadas	3
1. Nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis teisinis reglamentavimas ...	6
1.1 Darbų saugos teisinis reglamentavimas	8
1.2 Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas	11
2. Teisminiai ginčai dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų	17
3. Teisminiai ginčai dėl žalos, atsiradusios dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga, atlyginimo	19
3.1 Teisminė praktika bylose, susijusiose su nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu	19
3.2 Darbdavio pareiga atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytą žalą	26
3.3 Neturtinės žalos, kilusios dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimas	32
4. Baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimus	36
5. Didžiosios Britanijos teismų praktika bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis	42
Išvados	47
Literatūros sąrašas	50
Santrauka	56
SUMMARY	57

Ivadas

Teisės teorija yra visų teisinių disciplinų branduolys. Tačiau teisės mokslas niekaip negali būti atskirtas nuo teisminės praktikos, nes tik per ją ir joje teisinė mintis realizuojasi. Jos nagrinėjimas ir analizavimas padeda atskleisti tikrąsias realijas su kuriomis susiduria teismo ginčo šalys. Su teisės teorija dažniausiai susiduria tik teisės studentai bei mokslininkai. Tuo tarpu teisminė praktika, susijusi su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis gali tapti aktuali bet kuriam iš daugybės darbuotojų.

Nagrinėjamos temos aktualumą atskleidžia iškalbingi statistiniai duomenys. Kasmet dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar profesinių ligų miršta daugiau kaip du milijonai žmonių. Kiekvienais metais nuo nelaimingų atsitikimų darbe nukenčia 270 milijonų darbuotojų ir 160 milijonų nustatomos profesinės ligos.¹ Vien Lietuvoje per 2007 metus šalies įmonėse įvyko 3638 nelaimingi atsitikimai (2008 m. balandžio 7 d. duomenys) darbe, iš kurių 3347 – lengvi, 193 sunkūs, 98 mirtini ir 2073 pakeliui į/iš darbo. 2007 metais Profesinių ligų registre užregistruotos 1123 profesinės ligos, diagnozuotos 860 asmenų.² Tokie skaičiai parodo, jog darbo saugos ir sveikatos darbe srityje yra nemažai problemų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Turint omenyje grėsmingus statistinius duomenis apie nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis skaičių, tikslinga išanalizuoti teisminę praktiką tokiose bylose ir atskleisti bendrąsias tokių atvejų tyrimo ir nagrinėjimo tendencijas. Iškelta hipotezė, kad didelis nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis skaičius, sąlygoja didelį kiekį su tuo susijusių teisminių ginčų.

Pažymėtina, jog teisminiai ginčai dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų siejasi su darbo teisiniais santykiais, civiliniais teisiniais santykiais (dalyje dėl materialinės žalos atlyginimo), o taip pat su darbo teisės pošakiu – darbo sauga ir sveikatos apsauga darbe. Daugiausia mokslinių darbų, susijusių su nagrinėjama tema, yra dėl materialinės atsakomybės darbuotojo sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais. Šiuo atveju galima paminėti net keletą daktaro disertacijų – A. Veriko „Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai“³, T. Bagdanskio „Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose“⁴. Tačiau šie darbai susiję tik

---

¹ Tarptautinės darbo organizacijos statistika. www.ilo.org; prisijungimo laikas: 2007-11-23.

² Valstybinė darbo inspekcija. Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais. <http://www.vdi.lt/index.php?1220532563>; prisijungimo laikas: 2008-03-12.

³ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007.

⁴ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007.

su vienu mūsų temos aspektu – žalos atlyginimu. Tuo tarpu kiti aspektai, tokie kaip darbdavio baudžiamoji atsakomybė, dažniausios nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis priežastys teisinėje literatūroje nėra plačiai aptartos.

Šiame darbe apibendrinami penkių pastarųjų metų teisminiai ginčai bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis. Tyrimo tikslas – kompleksiškai išstudijuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus, susijusius su nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų teisiniu reglamentavimu bei išstudijuoti, kaip šie teisės aktai taikomi nagrinėjant teisminius ginčus bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis; atskleisti bendras tokių ginčų nagrinėjimo tendencijas bei palyginti jas su kitos valstybės teismine praktika. Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Pateikti teisės aktų, susijusių su nagrinėjama tema analizę.
2. Nustatyti kokie klausimai dažniausiai sprendžiami bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis.
3. Nustatyti naujausias teisminių ginčų nagrinėjimo tendencijas ir jų įtaką būsimai tolimesnei teisminei praktikai.
4. Palyginti Lietuvos ir kitos valstybės teisminę praktiką bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis.

Teisminių ginčų apibendrinimas bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis, iš esmės paremtas dokumentų analizės metodu. Tyrimui atlikti naudoti dokumentai – teismų nutartys civilinėse ir baudžiamosiose bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis. Pažymėtina, kad su šia tema yra susijusių ir administracinių bylų, tačiau jos nenagrinėtos vadovaujantis tuo, kad administracinė atsakomybė dažniausiai taikoma specialiųjų subjektų, o teisminiai ginčai kyla tik apskundus tokių subjektų priimtus aktus. Manytina, jog tokie ginčai labiau susiję su administracinės atsakomybės taikymo procedūra, negu su pačia nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų esme. Siekiant neapsiriboti vien tik Lietuvos teismų praktika, bus naudojamas ir lyginamasis metodas, kuriuo palyginsime Lietuvos ir Didžiosios Britanijos teismų patirtį tokio pobūdžio bylose. Pateikiant apibendrinimus ir išvadas naudojamas loginis-analitinis metodas.

Pagrindiniai magistrinio darbo šaltiniai – norminiai Lietuvos Respublikos teisės aktai bei teismų nutartys bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis. Apžvelgiant užsienio valstybės teisminę praktiką naudoti tos valstybės universitetų vadovėliai, bylų aprašai.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro: įvadas, penkios dalys, darbo pabaigoje pateikiamos atlikto tyrimo pagrindu suformuluotos išvados ir literatūros sąrašas, bei darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. Nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis teisinis reglamentavimas

Lietuva nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapo pilnateise Europos Sąjungos nare, todėl trumpai apžvelgsime ir Bendrijos priimtus teisės aktus darbuotojų saugos ir sveikatos srityje, kurių laikymasis privalomas visoms valstybėms narėms.

Pastaruosiu metu politiniuose, ekonominiuose, socialiniuose santykiuose akcentuojama Europos Sąjungos svarbą, jos indėlis į daugelio visuomeninių santykių vystymąsi. Kalbant apie darbo ginčus apskritai, kartu ir apie teisinius ginčus dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis, derėtų paminėti tai, kad darbo ginčų nagrinėjimas ir jų sprendimo teisinio mechanizmo nustatymas didžiaja dalimi priklauso pačių valstybių narių kompetencijai, o Europos Sąjungos teisė, nors ir nustatanti valstybėms narėms pagrindinius reikalavimus socialinių santykių reguliavimo mechanizme, gali būti taikoma tik tose srityse ir tik tokiu mastu, kiek yra būtina nustatyti minimalius teisinio reguliavimo standartus. Ginčai dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis turi ypač didelę įtaką ne tik darbdaviui ir nukentėjusiam darbuotojui, bet ir jų šeimoms, bendradarbiams, visuomenei. Taigi šiuose ginčiuose itin svarbus socialinis aspektas. Kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje skiriasi tradicijos, mentalitetas, požiūris į tuos pačius dalykus. Todėl būtų itin sudėtinga nustatyti visiškai vienodas teisinio reguliavimo priemones tokioje jautrioje srityje kaip nelaimingi atsitikimai darbe ir susirgimai profesinėmis ligomis. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad darbo saugos klausimai Europos Sąjungos lygiu reglamentuoti nuo pat pirmųjų steigimo sutarčių. Jau 1957 m. Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties⁵ 30 – 33 str. numatyta, jog darbo saugos ir sveikatos užtikrinimo srityje Bendrijai suteikiama teisė leisti sveikatos priežiūros, apšvietos ir taršos lygio, didžiausių leistinų apšvietos dozių standartus. Vėliau nebuvo apsiribota tik standartų keliose srityse leidimu. Plečiantis bendrijos kompetencijai apskritai, plėtėsi ir jos kompetencija darbuotojų saugos ir sveikatos srityje. Bendrieji sveikatos apsaugos ir darbo saugos principai Bendrijos lygiu buvo nustatyti 1989 m. birželio 12 d. Tarybos direktyvoje dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo (89/391/EEB)⁶, kurios pagrindu priimta daugiau teisės aktų darbo vietų įrengimo, darbo priemonių, asmeninės apsaugos priemonių, darbų su demonstracinėmis priemonėmis ir kitose specializuotose srityse. Šio darbo temos aspektu svarbūs ir bendrieji Europos Sąjungos darbuotojų ir piliečių teises

---

⁵ Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis 1957 // <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>; prisijungimo laikas: 2008-05-12.

⁶ 1989 m. birželio 12 d. Tarybos direktyva dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo (89/391/EEB). http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=3903&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2008-04-06.

reglamentuojantys teisės aktai – tai 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija⁷ bei 2000 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija⁸. Abejose minėtose chartijose (atitinkamai 19 ir II-91 str.) įtvirtinta darbuotojų teisė į saugias ir sveikatą bei orumą atitinkančias darbo sąlygas.

Pažymėtina tai, kad Europos Sąjungos teisės aktus, susijusius su darbuotojų sauga ir sveikata, galima suskirstyti į dvi sąlygines grupes – tai bendrosios darbuotojų teisės ir pareigos (teisė į saugią ir sveiką darbo aplinką, pakankamą poilsį, informaciją apie darbo sąlygas ir pan.) bei techniniai dokumentai, kuriais nustatomi minimalieji saugos ir sveikatos apsaugos standartai (krovinių kėlimo rankomis, darbo su asbestu, asmeninių apsaugos priemonių naudojimo minimalieji reikalavimai ir kt.). Šių standartų laikymosi priežiūra paliekama valstybių narių nacionalinei teisei. Dažniausiai įvairūs techniniai reglamentai tiesiog perkeliama į nacionalinę teisės sistemą, o bendrosios teisės ir pareigos išplėtojamos ir detalizuojamos darbo kodeksuose, įstatymuose ir kt. Dėl to turbūt nesuklysimė pasakę, kad Lietuvos teismai savo nutartyse, nutarimuose, priimtuose sprendimuose retai remiasi Europos Sąjungos teisės aktais.

Lietuvos teisinė sistema priklauso, taip vadinamos, romėniškosios arba kontinentinės teisės tradicijai. Šiai teisės tradicijai būdingas „visaapimantis“ įstatyminis reguliavimas. Čia pagrindinis šalies įstatymas – Konstitucija. Lietuvoje „negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas priešingas Konstitucijai.“⁹ Tai pamatas, ant kurio stovi visa šalies santvarka. Lietuvos Respublikos Konstitucija piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Tai jaunos demokratinės respublikos naujas pagrindinis įstatymas, parašytas remiantis ankstesne Lietuvos bei vakarų valstybių patirtimi. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra keletas su šiame darbe gvildinama tema susijusių straipsnių – tai 48 straipsnis, kuriame įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas¹⁰, bei 49 straipsnis, kuriame numatoma, jog kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį.¹¹ Tai tik pačios bendriausios darbuotojų saugos ir sveikatos nuostatos, kuriomis kiekvienas gali remtis ir jomis remdamasis ginti savo teises. Šios bendrosios teisės konkretizuojamos Lietuvos Respublikos

---

⁷ Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija 1989 m. http://aei.pitt.edu/4629/01/003998_1.pdf; prisijungimo laikas: 2008-04-06.

⁸ Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija 2000 m. http://www.epp-ed.eu/Activities/docs/charter_eu/lt.pdf; prisijungimo laikas: 2008-04-07.

⁹ 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 1996. 7 str.

¹⁰ 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014, 48 str.: „Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.“

¹¹ 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014, 49 str.: „Kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas.“

darbo kodekse (Žin. 2002 m. liepos 12 d., Nr. 71), Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme (Žin., 2003, Nr. 70-3170), kituose įstatymuose bei poįstatyminiuose aktuose.

Nagrinėjamai temai aktualius teisės aktus sąlyginai galima skirstyti į reglamentuojančius darbuotojų saugą ir sveikatą bei numatančius žalos atlyginimą už darbuotojo sveikatos sužalojimą.

1.1 Darbo saugos teisinis reglamentavimas

Pagrindinis darbo santykius reglamentuojantis dokumentas Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos darbo kodeksas¹² (toliau – LR DK). LR DK 2 str. įtvirtinti darbo santykių reglamentavimo principai, o šio straipsnio 1 d. 5 p. nustatyta, kad vienas iš principų yra saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas. Darbuotojų saugai ir sveikatai reglamentuoti skirtas LR DK XVIII skyrius. LR DK 259 str. įtvirtinta sąvoka nustato, kad „darbuotojų sauga ir sveikata – tai visos darbuotojų darbingumui, sveikatai ir gyvybei darbe išsaugoti skirtos prevencinės priemonės, kurios naudojamos ar planuojamos visuose įmonės veiklos etapuose, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo profesinės rizikos arba ji būtų kiek įmanoma sumažinta.“ Įgyvendindamas prevencines darbuotojų saugos ir sveikatos priemones darbdavys įvertina galimą riziką darbuotojų saugai ir sveikatai, užpildo darbuotojų saugos ir sveikatos būklės pasą, rengia įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos vietinius norminius teisės aktus, rūpinasi darbo vietos ir aplinkos saugumu, naudojamų darbo priemonių saugumu, instruktuoja darbuotojus saugiai dirbti ir pan. Tuo tarpu darbuotojai, turėdami LR DK 275 str. įtvirtintas teises reikalauti, kad darbdavys užtikrintų darbuotojų saugą ir sveikatą, susipažinti su sveikatos tikrinimų rezultatais, atsisakyti dirbti jei yra pavojus saugai ir sveikatai ir pan., taip pat turi LR DK 274 str. 1 d. numatytą pareigą vykdyti įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus ir kaip galima labiau rūpintis kitų darbuotojų sauga ir sveikata. Kadangi darbuotojų sauga ir sveikata yra prevencinių priemonių visuma, tai LR DK XVIII sk. yra tik viena norma, numatanti darbuotojų bei darbdavio veiksmus įvykus nelaimingam atsitikimui darbe – tai LR DK 281 str., kuriame įtvirtinta darbuotojų pareiga įvykus nelaimingam atsitikimui ar ūmios profesinės ligos atvejui nedelsiant pranešti padalinio vadovui, darbdaviui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai. Tame pačiame straipsnyje numatyta darbdavio pareiga informuoti apylinkės prokuratūrą, Valstybinę darbo inspekciją apie įvykusį mirtiną ar sunkų nelaimingą atsitikimą darbe bei atvejį, kai darbuotojas mirė darbovietėje dėl ligos, nesusijusios su darbu. Ūmios profesinės ligos atveju darbdavys privalo informuoti, be jau

---

¹² Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002-06-26, Nr. 64-2569.

minėtų institucijų, taip pat ir Visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinę įstaigą. LR DK nėra įtvirtintos nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos sąvokos, taip pat nedetalizuojamas nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos nustatymas ir tyrimas, o blanketinė norma nukreipia į kitus teisės aktus.¹³

Detalesnis darbuotojų saugai ir sveikatai reglamentuoti skirtas specialusis teisės aktas yra Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas¹⁴. Šiame įstatyme įtvirtintos ir pagrindinės mūsų darbe vartojamos sąvokos. Taigi, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo¹⁵ 2 str. 20 d. įtvirtinta nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka: „**Nelaimingas atsitikimas darbe** – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe.“ Įdomu tai, kad Lietuvos teisės aktuose plačiai vartojamoje nelaimingo atsitikimo darbe sąvokoje padaryta loginė „rato“¹⁶ klaida. T. y. nelaimingas atsitikimas darbe apibrėžiamas per patį nelaimingą atsitikimą darbe. Iš tokios sąvokos išeitų, kad darbo metu, darbo vietoje, dėl atliekamų darbinių funkcijų įvykęs įvykis, kurio padarinys – darbuotojo trauma, jeigu jis buvo nuslėptas, apie jį nepranešta Valstybinei darbo inspekcijai arba nebuvo tinkamai iširtas, neturi būti laikomas nelaimingu atsitikimu darbe, nors atitinka visus tokį atsitikimą charakterizuojančius požymius. Manytina, kad Lietuvos teisės aktuose įtvirtinta nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka yra tobulintina. To paties įstatymo 2 str. 28 d. nustatyta profesinės ligos sąvoka: „**Profesinė liga** – ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.“ Ši sąvoka gali būti kritikuojama todėl, kad profesinė liga dažniausiai pasireiškia kaip lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, atsiradęs dėl ilgalaikių kenksmingų darbo aplinkos veiksnių poveikio. Todėl šioje sąvokoje siūlytina į „pirmąjį planą“ iškelti būtent lėtinio darbuotojo sveikatos sutrikimo požymį. Be šių pagrindinių sąvokų, Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojama ir dar vienas – nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą ar iš jo – apibrėžimas. Taigi, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 2 str. 21 d. nustatyta, kad „**Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo** – įvykis, įskaitant eismo įvykį darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir:

- 1) gyvenamosios vietos,

---

¹³ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002-06-26, Nr. 64-2569.

¹⁴ Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ *Idem per idem* (lot.)

2) vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu;

3) ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis.“

Įdomu tai, kad šioje sąvokoje jau nėra nustatyta, kad nelaimingu atsitikimu pakeliui į darbą ar iš darbo laikomas „nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas“ nelaimingu atsitikimu pakeliui į darbą ar iš darbo įvykis. Tokio nelaimingo atsitikimo įrodinėjimas teismo ginčo metu gali būti gana problemiškas, kadangi Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba visomis išgalėmis stengiasi įrodyti, jog ne darbe sužalotas darbuotojas neturi teisės į draudimo išmoką, o sužalotas darbuotojas, be abejo, siekia tą išmoką gauti. Vieną tokių bylų dėl nelaimingo atsitikimo pakeliui į darbą ar iš darbo, nagrinėtą Lietuvos teismuose aptarsime tolimesniuose šio darbo skyriuose.

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme¹⁷, kaip jau minėjome, yra detalesnis darbuotojų saugos ir sveikatos teisinis reglamentavimas negu LR DK. Čia taip pat daugiau dėmesio skiriama ir nelaimingiems atsitikimams darbe bei profesinėms ligoms. Įstatymo 42 str. pateikta nelaimingų atsitikimų darbe klasifikacija pagal pasekmes – į lengvus, sunkius ir mirtinus, pagal nukentėjusiųjų skaičių – į pavienius ir grupinius, pagal ryšį su darbu – į susijusius ir nesusijusius. Taip pat pateiktas profesinių ligų skirstymas į ūmias ir lėtines. Pagal pateiktas klasifikacijas Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 44 str. trumpai reglamentuotas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tyrimas. Taigi, lengvus nelaimingus atsitikimus darbe tiria darbdaviui atstovaujančio asmens įsakymu ar kitu tvarkomuoju dokumentu patvirtinta dvišalė komisija, sudaryta iš darbdavio atstovo (atstovų), kuri skiria darbdaviui atstovaujantis asmuo ir darbuotojų atstovo (atstovų) saugai ir sveikatai. Sunkius nelaimingus atsitikimus darbe bei mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe tiria Valstybinė darbo inspekcija, dalyvaujant darbdavio atstovui ir darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai, o nelaimingą atsitikimą darbe, dėl kurio mirė 3 ir daugiau darbuotojų, tiria komisija. Šios komisijos pirmininkas – vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius, nariai – vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus pavaduotojas, Valstybinės darbo inspekcijos teritorinio (inspektavimo) skyriaus viršininkas ir šio skyriaus du darbo inspektoriai. Tuo tarpu profesinės ligos priežastis tiria ir jos pripažinimą profesine liga patvirtina profesinės ligos tyrimo komisija. Į šią komisiją įeina darbo inspektorius (komisijos pirmininkas), Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinės įstaigos apskrityje atstovas ir profesinę ligą įtaręs gydytojas, o ūmias profesines ligas, dėl kurių mirė 3 ir daugiau darbuotojų, tiria kitos sudėties komisija. Šios komisijos pirmininkas – vyriausiasis valstybinis darbo

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

inspektorius, nariai – Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos direktorius (pavaduotojas) ar kitas šios tarnybos direktoriaus skirtas atstovas, Valstybinės darbo inspekcijos teritorinio (inspektavimo) skyriaus viršininkas ir po vieną Valstybinės darbo inspekcijos bei Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos apskrities teritorinės įstaigos atstovą.

Svarbu paminėti tai, kad nelaimingus atsitikimus darbe, pakeliui į darbą ir iš darbo tiria Valstybinė darbo inspekcija, vadovaudamasi Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatais, patvirtintais 2004 m. rugsėjo 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1118. Nagrinėjamos temos aspektu reikšminga tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinėje byloje Nr. 3K-3-695, 1999 m. yra pasisakęs, kad „tik teismas kilus ginčui gali spręsti, ar yra saugos darbe teisės aktų pažeidimas, ar yra priežastinis ryšys tarp teisės akto pažeidimo ir nelaimingo atsitikimo ir ar yra pagrindas taikyti teisinę atsakomybę. <...> Valstybinės darbo inspekcijos surašyti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktai bei jų išvados tokiu atveju teismui neturi prejudicinės galios. Byloje surinktų ir įvertintų įrodymų pagrindu teismas pats privalo konstatuoti nelaimingo atsitikimo darbe faktą ir priežastis.“¹⁸ Nors nepavyko surasti atskirai išreikštos teismo nuomonės dėl profesinės ligos tyrimo ir patvirtinimo akto, surašomo pagal Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatus, patvirtintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 487, reikšmės vertinant įrodymų visumą, tačiau manytina, kad teismo pozicija šiuo atveju būtų tokia pati kaip ir dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akto. Visgi, nors teismui prejudicinės galios ir neturi, šiuose aktuose padarytos išvados dažnai cituojamos teismo sprendimuose, be to jie yra labai svarbūs įgyvendinant darbuotojo teisę įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ar susirgus profesine liga gauti draudimo išmoką pagal 2003 m. lapkričio 11 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą¹⁹.

1.2 Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas

LR DK, būdamas svarbiausias darbo santykius reglamentuojantis teisės aktas, konkrečiai nenumato, kokia tvarka atlyginama dėl darbo saugos nuostatų nesilaikymo darbuotojo sveikatai padaryta žala. LR DK 283 str. 1 d. nustatyta, jog darbuotojui, kuris dėl nelaimingo atsitikimo darbe, profesinės ligos neteko darbingumo ir dėl to prarado pajamas, jų kompensavimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas bei kiti įstatymai. Tuo

---

¹⁸Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 1999 m. Civilinė byla Nr. 3K-3-695.

¹⁹Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 70-3170.

tarpu antroje šio straipsnio dalyje nustatyta, kad tuo atveju, kai darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, prarastas pajamas dėl darbingumo netekimo ir išlaidas, susijusias su medicinos pagalba ir gydymu, taip pat su nukentėjusiojo socialine, medicinine ir profesine reabilitacija, Civilinio kodekso nustatyta tvarka atlygina darbdavys. Pažymėtina tai, kad „žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga civilinius teisinius santykius šiuo metu reglamentuoja 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas²⁰, 1999 m. gruodžio 23 d. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas²¹ bei 1997 m. liepos 1 d. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas²² Derinant šių įstatymų teisės normas buvo siekiama ginti nukentėjusiųjų asmenų, patyrusių nelaimingą atsitikimą darbe ar susirgusių profesine liga, civilines teises.“²³

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (Žin., 2003, Nr. 70-3170) nustato nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo bei profesinių ligų socialinio draudimo (toliau – nelaimingų atsitikimų darbe socialinis draudimas) santykius, asmenų, kurie draudžiami šios rūšies socialiniu draudimu, kategorijas, teises į šio draudimo išmokas, išmokų skyrimo, apskaičiavimo bei mokėjimo sąlygas, apibrėžia draudiminiuosius bei nedraudiminiuosius įvykius. Aukščiau minėtos asmenų, draudžiamų šios rūšies socialiniu draudimu kategorijos išvardytos šio įstatymo 4 str. Jame nustatyta, kad nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu privalomai draudžiami visi asmenys, dirbantys pagal darbo sutartis, einantys narystės pagrindu renkamasias pareigas renkamosiose organizacijose, kandidatai į notarus (asesoriai), valstybės tarnautojai, išskyrus valstybės tarnautojus, kurie įstatymų nustatyta tvarka valstybės lėšomis yra apdrausti nelaimingų atsitikimų, susijusių su tarnyba, draudimu, taip pat valstybės politikai, Konstitucinio Teismo teisėjai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjai, kitų teismų teisėjai, prokurorai, Lietuvos banko valdybos pirmininkas, jo pavaduotojai, valdybos nariai, Seimo ar Respublikos Prezidento paskirti valstybės institucijų ar įstaigų vadovai, kiti Seimo ar Respublikos Prezidento paskirti valstybės institucijų ar įstaigų pareigūnai, Seimo ar Respublikos Prezidento paskirti valstybinių (nuolatinųjų) komisijų ir tarybų, kitų valstybinių (nuolatinųjų) komisijų ir tarybų pirmininkai, jų pavaduotojai ir nariai, taip pat pagal specialius įstatymus įsteigtų komisijų ar tarybų pareigūnai. Be to, draudžiami ir profesinių mokyklų moksleiviai, aukštesniųjų ir aukštųjų mokyklų studentai jų

²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-262.

²¹ Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

²² Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1656.

²³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. rugsėjo 22 d. civilinė byla Nr. 3K-3-846/2003.

profesinio mokymo (praktikos) įstaigoje ar įmonėje metu bei asmenys, teritorinių darbo biržų siūsti persikvalifikuoti įmonėse arba dirbti viešųjų darbų, jų persikvalifikavimo ar viešųjų darbų laiku, asmenys, esantys socialinės bei psichologinės rehabilitacijos įstaigose – jų darbo laiku ir nuteistieji laisvės atėmimu – jų darbo laiku, jeigu jie gauna darbo užmokestį. Tai labai didelė apdraustųjų grupė. Todėl savaime suprantama, kad siekiant išvengti piktnaudžiavimo ir nepagrįsto Socialinio draudimo fondo lėšų švaistymo, reikia nustatyti aiškius kriterijus, pagal kuriuos gali būti išmokėta nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmoka. Taigi, pagal šį įstatymą draudiminiu įvykiu pripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie įvyko esant visoms šioms sąlygoms:

1) dirbant draudėjo nustatytu darbo laiku, o jeigu darbuotojui darbo laikas draudėjo nėra nustatytas, tai draudėjo nustatytu darbo laiku, taip pat atskiru draudėjo nurodymu paskirtu dirbti laiku bei dirbant tarnybinių komandiruočių laiku;

2) dirbant darbo sutartyje sulygtą darbą (įskaitant ir darbo vietos parengimą bei sutvarkymą), taip pat atliekant kitus draudėjo pavestus su jo vykdoma veikla susijusius darbus draudėjo naudai arba atliekant viešojo administravimo funkcijas;

3) dirbant darbą, už kurį mokamas darbo užmokestis, nuo kurio mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos.

Taip pat draudiminiais pripažįstami nelaimingi atsitikimai, įvykę papildomų, specialių pertraukų ar pertraukų pailsėti ir pavalgyti metu, kai darbuotojas yra darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje, pakeliui į darbą ar iš darbo, bei kai įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu (pagal Darbo kodekso 130 straipsnio 3 dalį) darbuotojas ieško naujo darbo, o taip pat apdraustiesiems atliekant įstatymų nustatytas valstybines, visuomenines ar piliečio pareigas, kai už tą laiką mokamas darbo užmokestis arba atitinkama kompensacija, nuo kurių mokamos arba turi būti mokamos nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įmokos. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. nustatyta, kokie įvykiai nelaikomi draudiminiais. Tai nelaimingi atsitikimai darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba nustatytos profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie neatitinka anksčiau minėtų sąlygų, arba atitinkantys draudiminiam įvykiui nustatytas sąlygas, tačiau kai:

1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis (šis punktas pripažintas prieštaraujančiu Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Konstitucinio teismo sprendimą bei jo įtaką teisminei praktikai aptarsime vėlesniuose skyriuose);

2) apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kad ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu;

3) apdraustasis sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas;

4) apdraustasis sirgo liga, nesusijusia su darbu;

5) apdraustasis savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais);

6) prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.²⁴

Pagal Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą apdraustajam, draudiminio įvykio atveju netekusiam dalies darbingumo gali būti išmokama ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa, netekto darbingumo vienkartinė kompensacija arba netekto darbingumo periodinė kompensacija. Vadovaujantis šio Įstatymo 11 str. 2 ir 3 d. apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė arba periodinė draudimo išmoka (teisę į periodinę draudimo išmoką turi nedarbingi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti jo išlaikymą, taip pat mirusiojo vaikas (vaikai), gimęs (gimę) praėjus ne daugiau kaip 300 dienų po jo mirties, o vienkartinė išmoka lygiomis dalimis išmokama kiekvienam mirusiojo šeimos nariui).

Kai sveikata sužalojama darbuotojui, kuris nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, jam žala atlyginama pagal 1997 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo²⁵ nuostatas arba pagal bendrąsias sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytos žalos atlyginimo normas, įtvirtintas 2000 m. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse.

Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai, ir susirgimų profesine liga, kurie nustatyta tvarka buvo pripažinti profesinėmis ligomis iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai, o taip pat dėl susirgimų profesine liga, nustatyta tvarka pripažintų profesinėmis ligomis po 2000 m. sausio 1 d. tiems nukentėjusiesiems, kurie po 2000 m. sausio 1 d. nebuvo drausti pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas. Pagal aptariamo įstatymo 4 str., „įmonės,

²⁴ Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 70-3170.

²⁵ 1997 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas // Valstybės Žinios 1997, Nr. 67-1656

įstaigos, organizacijos, ūkinės bendrijos, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės organizacijos (toliau - įmonė), ūkininkai, dėl kurių kaltės buvo sužalota nukentėjusiojo sveikata arba dėl to jis mirė, susirgo profesine liga, privalo atlyginti šiame įstatyme nustatytą žalą, jeigu tai įvyksta:

1) nukentėjusiojo darbo vietoje, įmonės patalpose, įmonės teritorijoje arba už jos ribų, kai jis dirba darbo sutartyje sulygta darbą arba veikia darbdavio pavedimu ar jo interesais;

2) kai darbuotojas savo iniciatyva dirba įmonėje darbo sutartyje nesulygta darbą darbdavio naudai ar jo interesais;

3) kai asmuo darbdavio, jo įgalioto asmens sutikimu dirba įmonėje bet kurį darbą darbdavio naudai ar jo interesais, nors darbo sutartis su juo nustatyta tvarka nesudaryta;

4) kai darbuotojas dirba pas ūkininką darbo sutartyje sulygta darbą.

Nelaimingas atsitikimas, įvykęs ne dėl darbuotojo kaltės, įprastiniu, tiesioginiu maršrutu jam vykstant į darbą arba grįžtant iš darbo, prilyginamas nelaimingam atsitikimui darbe. Išlaidas, patirtas išmokant žalos atlyginimą, įmonė ar ūkininkas atgręžtinio reikalavimo teise išreikalauja iš atsakingo už padarytą žalą juridinio ar fizinio asmens – nelaimingo atsitikimo kaltininko.“ Šiame įstatyme nustatyta, kad žalos atlyginimas mokamas vienkartinę pašalpa arba periodinėmis išmokomis. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo 21 str. 1 d., dėl žalos atlyginimo nukentėjusieji kreipiasi į įmonę, įstaigą, organizaciją ar ūkininką su pareiškimu pridėdami turimus dokumentus, būtinus žalos atlyginimui apskaičiuoti. Jeigu nukentėjusysis visų reikiamų dokumentų neturi, juos išreikalauja įmonė, įstaiga, organizacija ar ūkininkas. Pareiškimas dėl žalos atlyginimo turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 10 kalendorinių dienų nuo gavimo dienos ir ne vėliau kaip per 5 kalendorines dienas nuo jo išnagrinėjimo apie rezultatus turi būti pranešta nukentėjusiajam. Naivu būtų tikėtis, kad darbdavys sutiks noriai atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytą žalą. Dažniausiai tokie ginčai sprendžiami teisme. Pagal šio įstatymo nuostatas, nukentėjusysis gali kreiptis į teismą įstatymų nustatyta tvarka, kai laiku negauna atsakymo ar nesutinka su pareiškimo nagrinėjimo rezultatais.

2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 patvirtinto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²⁶ 6.283 str. įtvirtinti bendrieji žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindai. Čia nustatyta, kad už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Nuostolius sudaro negautos pajamos ir su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos. Atsakomybės už dėl gyvybės atėmimo atsiradusią žalą pagrindai nustatyti 6.284 str. Fizinio

²⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-262.

asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą (taip pat į neturtinės žalos atlyginimą) turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą. Abiejų minėtų straipsnių nuostatos taikomos tuomet, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.283 str. 4 d., 6.284 str. 4 d.). Tačiau, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2003 m. gruodžio 18 d. nutartyje, priimtoje nagrinėjant civilinę bylą Nr. 3K-3-1115/2003 konstatavo, kad „ieškovui padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys, vadovaujantis bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais.“ Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad darbdavio atsakomybė yra deliktinė, o draudiko – sutartinė, nukentėjusiam darbuotojui padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal minėtą įstatymą, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais. Taigi, nepaisant to, kad darbuotojas yra apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, kai draudimo išmokos nepadengia visos žalos, likusios žalos atlyginimo dalies galima reikalauti iš kaltojo asmens. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.290 str. socialinio draudimo išmokos, mokamos sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį, o draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos įgyja regresio teisę į žalą padariusį asmenį, išskyrus atvejus, kai draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo. Beje, 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimu Lietuvos Respublikos Konstituciniame teisme priimtas Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo prašymas ištirti, ar aukščiau minėto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso straipsnio 1 ir 3 d. neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. 1 d., 30 str. 2 d., 52 str., konstituciniam teisinės valstybės principui. Pasak pareiškėjo, suabejota Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.290 str. 1 d. atitikimu Konstitucijai, kadangi, pareiškėjo nuomone, šiame straipsnyje nėra nustatytos aiškios socialinio draudimo išmokų, mokamų sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais, įskaitymo į atlygintinos žalos dydį ribos, o taip pat 6.290 str. 3 d. nėra nustatyta aiški draudimo išmokas išmokėjusių socialinio draudimo įstaigų regresio teisės į žalą padariusį asmenį taikymo apimtis.²⁷ Šioje byloje priimtas Konstitucinio teismo sprendimas gali turėti įtakos ir teisiniams ginčams, susijusiems su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis (kai

---

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“ // Valstybės Žinios, 2008 m. gruodžio 2 d., Nr. 138.

socialinio draudimo įstaigos išmokėtas nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų draudimo sumas norės prisiteisti iš darbuotojo sveikatai žalą padariusio kaltojo asmens).

2. Teisminiai ginčai dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų

Šiame darbe apibendrinant teisminę praktiką bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis iš esmės remtasi pastarojo penkmečio teismine praktika. Toks laikotarpis pasirinktas neatsitiktinai – nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, o 2003 m. lapkričio 11 d. priimtas Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas²⁸, o 2003 m. lapkričio 11 d. priimta Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo naujoji redakcija²⁹. Taigi, darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojantys teisės aktai, kuriais teismuose remiamasi dažniausiai, galioja apie penkerius metus, todėl siekiant apibendrinti naujausią ir aktualiausią teisminę praktiką bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis, tikslinga pasirinkti būtent penkių metų laikotarpį.

Rašant šį darbą teisminės praktikos ieškota tiek interneto pagalba, tiek lankantis teismų archyvuose. Apibendrinimui naudotos 43 bylos, iš jų – 12 baudžiamųjų ir 31 civilinė byla. 28 bylose reikštas reikalavimas darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytai turtinei žalai atlyginti, 25 – neturtinei žalai atlyginti. Svarbu paminėti tai, kad iš visų nagrinėtų bylų net 17 buvo dėl mirtino nelaimingo atsitikimo, o tai sudaro apie 40 procentų visų nagrinėtų bylų. Tokie skaičiai atrodo grėsmingai ir verčia susirūpinti darbuotojų saugos ir sveikatos darbe užtikrinimo lygiu.

Dažniausiai teismų minimos nelaimingų atsitikimų darbe priežastys – netinkamas darbų organizavimas, neįvertinta profesinė rizika atliekant tam tikrus pavojingus darbus, darbuotojai neinstrukuoti saugiai dirbti, nesilaikoma teisės aktais nustatytų darbo vietos įrengimo normų. Taip pat ne kartą bylose minėtas didelis pačių darbuotojų neatsargumas ir neatsakingumas (pvz. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gruodžio 13 d. priimtoje nutartyje (civilinė byla) Nr. 2A-829/2007 nustatyta, kad darbuotojas V. L. žuvo nelaimingo atsitikimo darbe metu, kai būdamas instrukuotas saugiai dirbti, nesilaikė reikalavimų ir nesuderinęs su atsakingu už darbų saugą asmeniu, kabino grandines dešimties metrų aukštyje. Tam jis naudojosi keltuvu, kurio kėlimo aukščio nepakako. Kadangi keltuvo platforma pakilo tik į šešių metrų aukštį, darbuotojas atsinešė kopėčias ir keltuvu

---

²⁸ Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

²⁹ Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 70-3170.

kėlėsi su jomis. To pasėkoje įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe. Šiuo atveju akivaizdu, kad darbuotojas nepaisė ne tik darbų saugos, bet ir elementarių savisaugos bei protingumo kriterijų.).

Apibendrinimui rastas palyginti nedidelis teisminių ginčų dėl profesinių ligų skaičius – viso – 8. Nustatyti, kodėl ginčų dėl nelaimingų atsitikimų yra daugiau, būtų sudėtinga. Galima remtis tik prielaidomis, kad profesinės ligos dažniau pasireiškia kaip lėtinės, todėl daliai darbuotojų nustatomos jau pabaigus darbinę veiklą, dėl to buvę darbuotojai gaudami senatvės pensiją nebemato reikalo reikalauti žalos atlyginimo iš įmonės. Nelaimingas atsitikimas darbe gali būti pripažintas nedraudiminiu nustačius, kad darbuotojas buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo toksinų ar narkotinių medžiagų, ir nelaimingas atsitikimas įvyko dėl šios priežasties. Taip pat gali būti nustatyta, jog įvykis nesusijęs su darbu ar darbuotojas dirbo po darbo savavališkai. O tai irgi yra pagrindas įvykio pripažinimui nedraudiminiu ir ginčui dėl žalos atlyginimo kilti. Tuo tarpu profesinė liga nedraudiminiu įvykiu gali būti pripažinta tik tuo atveju, kai darbuotojas nebuvo draudžiamas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Taigi, retai darbuotojas, kuriam nustatyta profesinė liga negauna socialinio draudimo išmokų. Tai taip pat gali būti priežastis kodėl tokių nagrinėtų bylų yra ganėtinai nedidelis skaičius. Svarbu ir tai, kad mirtino nelaimingo atsitikimo atveju į teismą kreipiasi darbuotojo šeima reikalaujama neturtinės žalos atlyginimo, tačiau nepavyko rasti nė vieno tokio atvejo, kad darbuotojo šeimos nariai kreiptųsi dėl darbuotojo profesine liga jiems padarytos neturtinės žalos atlyginimo. Pažymėtina, kad visais atvejais teisminiai ginčai dėl susirgimo profesine liga kilo darbuotojui susirgus lėtine profesinės ligos forma.

Prie profesinių ligų turėtų būti priskirtini ir streso sukelti negalavimai. „Stresas – visuma apsauginių fiziologinių, psichologinių ir elgesio reakcijų, atsirandančių, kai žmogus *suvoikia* harmonijos trūkumą tarp jam taikomų reikalavimų ir jo sugebėjimo tuos reikalavimus patenkinti (vienoje ar keliose gyvenimo srityse).“³⁰ Nuolatinis stresas darbe kenkia darbuotojo sveikatai. Pavyko surasti tik vieną Lietuvos teismuose nagrinėtą bylą dėl streso sukulto pakenkimo darbuotojo sveikatai. Tačiau turint omenyje vis greitėjantį gyvenimo tempą, didėjantį darbo krūvį ir sunkiai valdomus naujos informacijos srautus, tikėtina, jog tokių bylų ateityje bus daugiau.

Renkant informaciją lankytasi Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo archyve, taip pat Vilniaus apygardos teismo archyve. Ieškant apibendrinimui tinkamų bylų susidurta su viena, atrodytų labai nedidele, tačiau ganėtinai reikšminga organizacine problema: absoliuti dauguma bylų, susijusių su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis buvo iškelta dėl sveikatos sužalojimu ar

---

³⁰ Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Stresas>; prisijungimo laikas: 2008-09-30

gyvybės atėmimu padarytos žalos atlyginimo. Civilinių bylų kategorijų klasifikatoriuje (patvirtintas Teismų tarybos 2004 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 306) numatyta atskira bylų kategorija (1.2.13.1) dėl žalos, susijusios su darbuotojo sveikatos sužalojimu, gyvybės atėmimu ar susirgimu profesine liga, atlyginimo. Visgi teismuose (tiek archyve, tiek ir internetinėje duomenų bazėje) tokios bylos dažniausiai priskiriamos bendrajai bylų dėl žalos atlyginimo asmens sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju (2.2.4.3.13) kategorijai. Todėl darosi sunku surasti net ir tas negausias bylas, susijusias su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis. Nepaisant minėtų nesklandumų, manytina jog pavyko surinkti pakankamą kiekį bylų, kad galima būtų daryti pastarojo laikotarpio teisminių ginčų apibendrinimą.

3. Teisminiai ginčai dėl žalos, atsiradusios dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga, atlyginimo

A. Veriko daktaro disertacijoje „Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai“ teigiama, kad darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo institutas vystėsi kartu su darbo teise ir socialinės saugos teise. Dėl to teisiniai santykiai dėl darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo yra kompleksiniai. „Tiriant darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo teisnius aspektus galima atskirai vertinti darbdavio atsakomybę už padarytą žalą darbuotojo sveikatai arba analizuoti socialinės saugos teisės kompensacijas darbe sužalotiems, suluošintiems ar susirgusiems profesine liga darbuotojams.“³¹ Pažymėtina tai, kad teisminiai ginčai kyla ir dėl darbdavio atsakomybės, ir dėl socialinės saugos teisės kompensacijų aukščiau minėtiems asmenims. Be to, svarbi darbe sužaloto darbuotojo bei jo šeimos teisė gauti neturtinės žalos atlyginimą. Nors visi atvejai yra neatsiejami vienas nuo kito, tačiau norėtume išskirti ginčus, susijusius su socialinio draudimo kompensacijomis, ginčus dėl darbdavio atsakomybės bei ginčus dėl neturtinės žalos atlyginimo į atskirus poskyrius.

3.1 Teisminė praktika bylose, susijusiose su nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu

Dažniausiai teisminiai ginčai, susiję su nelaimingais atsitikimais darbe ir susirgimais profesinėmis ligomis, kyla dėl žalos atlyginimo. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.283

---

³¹ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilnius, 2007, 14 p.

str. 4 d. bei 6.284 str. 4. d., darbdavys žalą atlygina tuomet, kai darbuotojas nėra apdraustas privalomuoju nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Aiškinant šias nuostatas siauru lingvistiniu būdu galima išvada, kad jeigu nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tai nepriklausomai nuo to, kad nelaimingas atsitikimas nepripažintas draudiminiu įvykiu, minėtosios normos netaikomos ir darbdaviui neatsiranda pareiga atlyginti žalą. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2005 m. birželio 13 d. nutartyje 3K-P-276/2005 konstatavo, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.284 str. „aiškinant sistemiškai darytina išvada, kad šis Civilinio kodekso straipsnis taikomas ir tais atvejais, kai, esant nustatytoms darbdavio atsakomybės sąlygoms, nukentėjęs asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka, tačiau nelaimingas atsitikimas darbe nepripažintas draudiminiu įvykiu.“

Kaip jau buvo minėta, pagal Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str., nedraudiminiais pripažįstami tie nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie neatitinka draudiminiams įvykiams nustatytų sąlygų, arba jas atitinka, tačiau:

1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis;

2) apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kad ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu;

3) apdraustasis sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas;

4) apdraustasis sirgo liga, nesusijusia su darbu;

5) apdraustasis savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais);

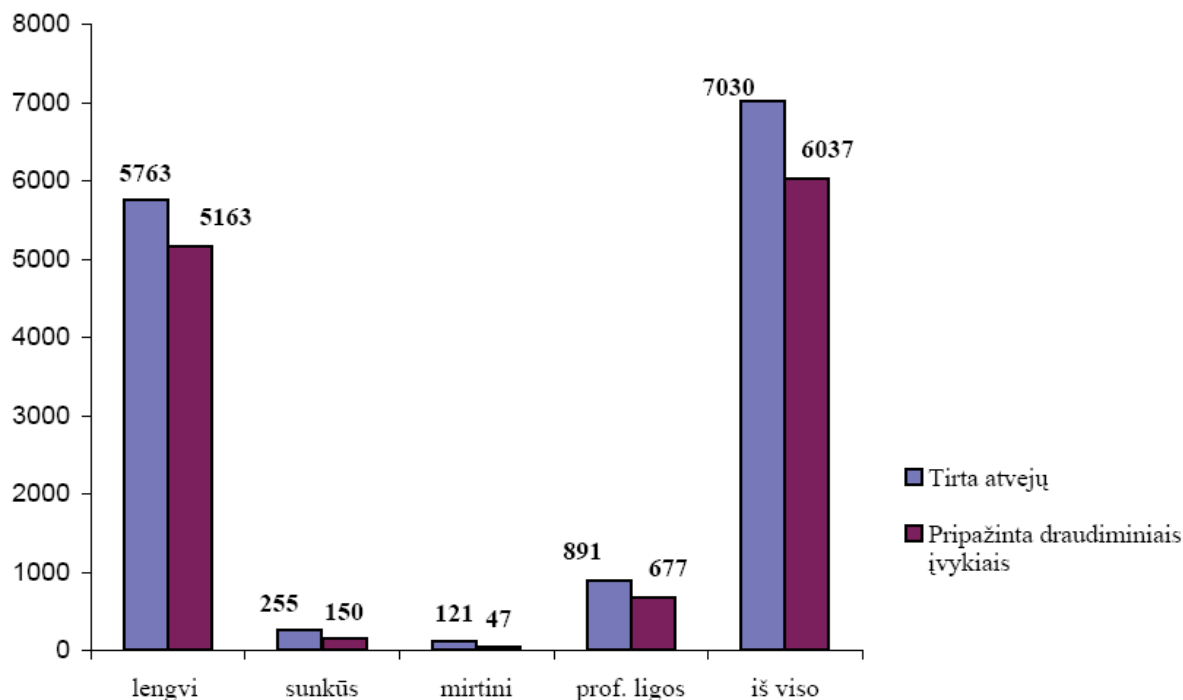
6) prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.

Pažymėtina, kad teisminės praktikos dėl paskutiniojo punkto nepavyko surasti, tačiau būtų tikrai įdomu tokią praktiką panagrinėti, kadangi neaišku kokiais kriterijais remiantis galėtų būti nustatyta, kada apdraustojo patirtas smurtas yra susijęs su darbu. Tarkime atvejis, kai du įmonės darbuotojai, nesusitarę dėl galimos darbinės veiklos krypties, susimuša ir abu patiria kūno sužalojimus. Iš esmės muštynės atitinka viešosios tvarkos pažeidimo apibūdinimą. Tačiau jos vyko darbo vietoje, tarp dviejų darbuotojų ir dėl nesutapusių nuomonių apie darbinę veiklą, taigi tokio

smurto motyvai yra susiję su darbu. Tik labai abejotina ar Socialinio draudimo fondo valdyba toki įvyki pripažintų draudiminiu. O jei nepripažintų, tai kažin ar galėtų remtis minėtuoju punktu.

Norėdami atkreipti dėmesį į tai, kiek nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų kasmet pripažįstama nedraudiminiais, pateikiame statistinius duomenis.

NELAIMINGI ATSTITIKIMAI DARBE IR PROFESINĖS LIGOS PAGAL SUŽALOJIMO SUNKUMĄ 2007 m.

1 pav. Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos pagal sužalojimo sunkumą.³²

Lentelėje matyti, kiek iš visų 2007 m. Socialinio draudimo fondo valdybos tirtų nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų buvo ištirta ir pripažinta draudiminiais. Taigi, 2007 m. nedraudiminiais pripažinti 993 atvejai, iš kurių – 600 lengvi nelaimingi atsitikimai darbe, 105 sunkūs nelaimingi atsitikimai darbe, 74 mirtini nelaimingi atsitikimai darbe ir 214 profesinių ligų atvejų.

Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis, žuvusių neblaivių darbuotojų skaičius Lietuvoje yra 8 kartus didesnis negu vidutiniškai Europos Sąjungos šalyse, o statybos sektoriuje dėl kritimų iš aukščio – net 15 kartų. Vien 2007 metais iš 98 žuvusiųjų darbe 29 (29,6 proc.) (2006 m. - iš 108 žuvo darbe 31 (28,7 proc.)) buvo neblaivūs, o skaičiuojant 100 000 darbuotojų atitinkamai tenka 2,2

³² Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2007 m. <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399>; prisijungimo laikas: 2008-05-17.

ir 2,4 atvejais.³³ Taigi, turint omenyje tokį didelį nelaimingų atsitikimų įvykusių su neblaiviais darbuotojais skaičių, nenuostabu, kad Socialinio draudimo fondo valdyba dažnai atsisako išmokėti draudimines išmokas motyvuodama darbuotojo neblaivumu. Kai nukentėjusysis ar jo šeimos nariai negauna draudiminių išmokų, kreipiasi į teismą bandydami žalos atlyginimą prisiteisti iš darbdavio. Teismai sprenddami darbdavio atsakomybės klausimą tokiu atveju net nesvarstydavo ar pagrįstai įvykis pripažintas nedraudiminiu. Tačiau 2008 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą Nr. 56/06, kuriuo pripažino, kad Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų normos ta apimtimi, kuria draudimniais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai (kiekvienas žmogus turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti socialinę apsaugą nedarbo atveju), 52 straipsniui (valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais), konstituciniam teisinės valstybės principui.³⁴ Šis, taip neseniai priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas, jau dabar daro įtaką naujai formuojamai teismų praktikai bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme 2008 m. lapkričio 17 d. išnagrinėta byla 3K-3-566/2008, kurioje buvo pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe. Jo metu buvo mirtinai traumotas ieškovų vyras ir tėvas A. M. Nustatyta, kad nukentėjusysis dirbdamas AB „Lietuvos geležinkeliai“ traukinių derintoju 2005 m. spalio 27 d. apie 4 val. 24 min. atlikdamas traukinio sąstato išformavimą buvo mirtinai traumotas bėgių riedmenimis. Kadangi žuvusiojo organizme rasta 1,94 ‰ alkoholio, tai Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius atsisakė pripažinti nelaimingą atsitikimą draudiminiu įvykiu ir išmokėti laidojimo pašalpą bei nurodė, kad tokiu atveju turtinę bei neturtinę žalą privalo atlyginti darbdavys. Ieškovai

³³ Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija. Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais. 2008 m. gegužės 27 d. Nr. NSD-3. <http://www.vdi.lt/index.php?844905408>; prisijungimo laikas: 2008-09-11.

³⁴ 2008-04-29 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 56/06 // Valstybės žinios, 2008-04-30, Nr. 51-1904.

V. M., I. M., S. M. kreipėsi į teismą prašydami iš darbdavio priteisti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas sprendė, kad darbdavys ėmėsi visų įmanomų priemonių kontrolei, kaip A. M. laikosi darbo drausmės, vykdyti, taip pat jo taikytos tam tikros priemonės buvo objektyviai pakankamos užkirsti kelią nelaimėi atsitikti. Todėl dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo yra kaltas nukentėjęsysis kadangi jis slapčia vartojo alkoholį, todėl nebesugebėdamas tinkamai naudotis vagonų atkabinimo šakute ir automatine sankaba, patekęs į pavojingą zoną tarp vagonų, tragiškai žuvo. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, pasiremdamas aukščiau minėtu Konstitucinio Teismo nutarimu, darė išvadą, kad vien nukentėjusiojo girtumo faktas nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, kad nelaimingas atsitikimas darbe, kurio metu žuvo A. M., teisingai nepripažintas draudiminiu įvykiu. Dėl to teisėjų kolegija, laikydama, kad pirmosios instancijos teismas neatskleidė bylos esmės, teismo sprendimo dalį dėl turtinės žalos atlyginimo panaikino ir šią bylos dalį grąžino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pažymėjęs, kad atsakovas, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, neužtikrino saugių darbo sąlygų, nes privalėjo taip organizuoti darbą, kad darbuotojai neturėtų galimybės darbo metu girtauti, o neblaivūs darbuotojai būtų nedelsiant nušalinami nuo darbo, paliko Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 3 d. nutartį nepakeistą.

Taigi, minėtojo Konstitucinio Teismo nutarimo pagrindu jau pradedama formuoti teisminė praktika, kada nepakanka nustatyti vien darbuotojo girtumo fakto tam, kad nelaimingas atsitikimas darbe būtų pripažintas nedraudiminiu įvykiu. O teismai nuo šiol įpareigoti „atskleisti bylos esmę“, t. y. nustatyti priežastinį ryšį tarp darbuotojo girtumo ir nelaimingo atsitikimo. Tik nustačius priežastinį ryšį teismas gali priteisti žalos atlyginimą iš darbdavio. Be abejo, tokia praktika labiau atitinka šalių interesus. Darbdavys, sąžiningai mokėjęs draudimo įmokas, neprivalės nukentėjusiajam visais atvejais atlyginti žalą vien dėl to, kad pastarasis buvo neblaivus, taigi bus pateisinti jo teisėti lūkesčiai. Tuo tarpu nukentėjęs darbuotojas ar jo šeimos nariai, Valstybinio socialinio draudimo valdybai įsisąmoninus naująją tvarką, nebus priverstas teisybės ieškoti teismuose ir metų metus laukti žalos, susijusios su sveikatos praradimu ar gyvybės atėmimu, atlyginimo.

Darbuotojo neblaivumas iki šiol buvo dažniausia priežastis, dėl kurios nelaimingi atsitikimai darbe pripažįstami nedraudiminiais. Tačiau teismų praktikoje galima rasti ir kitų atvejų, kada nelaimingas atsitikimas darbe pripažįstamas nedraudiminiu. Tiek Valstybinio socialinio fondo valdyba, tiek ir privačios draudimo kompanijos labai nenoriai pripažįsta draudiminiais nelaimingus atsitikimus pakeliui iš darbo.

Ukmergės rajono apylinkės teisme buvo nagrinėjamas teisminis ginčas tarp ieškovo UAB „Atkočių autoservisas“ ir draudimo bendrovės „PZU Lietuva“. 2005 m. lapkričio 18 d. UAB „Atkočių autoservisas“ su minėtają draudimo bendrove sudarė draudimo nuo nelaimingų atsitikimų darbe sutartis. Bendrovė savo darbuotojams apdrausti pasirinko tokias rizikas – nelaimingas atsitikimas darbe, nelaimingas atsitikimas pakeliui iš darbo bei girtumas.³⁵

Internetiniame portale pateiktoje informacijoje teigiama, kad 2006 m. lapkričio 7 d. automobilis partrenkė ir mirtinai sužalojo bendrovės darbuotoją R. Ž. Suvirintoju dirbęs vyriškis tą dieną, apie 17 val. išėjo kartu su bendradarbiu, kuris jį pavėžėjo iki netoliese esančio kaimo. Apie 18 val. R. Ž. buvo užsukęs į parduotuvę, kurioje nusipirko gėrimų, maisto ir cigarečių. Po to išėjo į namus iki kurių jam buvo likę 3 km. Po valandos darbuotojas R. Ž. Buvo rastas nebegyvas 1 km atstumu nuo savo namų.

„PZU Lietuva“ šią nelaimę vadino nedraudiminiu įvykiu. Jų nuomone, tai nebuvo nelaimingas atsitikimas vykstant iš darbo į namus. Motyvuodami šį teiginį draudimo kompanijos atstovai rėmėsi Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos išaiškinimu, kuriame rašoma, kad „nelaimingi atsitikimai vykstant į darbą/iš darbo negali būti pripažinti draudiminiais įvykiais, jeigu jie įvyko darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos vykstant tiesioginiu maršrutu, tačiau pakeliui aplankant įvairius objektus (kirpyklą, parduotuvę, restoraną ir kt.) arba netiesioginiu maršrutu“. Atsakovas teigė, kad R. Ž. iš darbo vyko aplankydamas kitus objektus, todėl atsitikusio įvykio negalima traktuoti kaip nelaimingo atsitikimo pakeliui iš darbo. Be to, atsitikus avarijai jau buvo praėję nemažai laiko nuo darbo pabaigos.“³⁶ Ukmergės rajono apylinkės teismas šiuos argumentus pripažino nepagrįstais. Teismas nurodė, jog R. Ž. sugaištas laikas einant namo yra realus. Nukentėjusysis vykdamas pakeliui iš darbo neturėjo pasirinkimo dėl maršruto, kadangi buvo pavežtas iki parduotuvės. Taigi, šis įvykis pripažintas draudiminiu.

Manytina, kad tokiose bylose kiekvienu atveju susiduriama su sunkumais, kadangi reikia įrodyti kelionės maršruto bei sugaišto laiko pagrįstumą. Kadangi nėra nustatytų tikslių galimų laiko sąnaudų bei galimo nukrypimo nuo tiesiausio kelio į namus, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama atskirai, ar įvykis laikytinas nelaimingu atsitikimu pakeliui iš darbo/į darbą ir ar šis nelaimingas atsitikimas yra draudiminis įvykis. Šioje byloje nukentėjusysis neturėjo pasirinkimo galimybės – jį bendradarbis pavežė iki parduotuvės ir šis toliau keliavo pėsčiomis. Įdomu būtų pažiūrėti, kaip teismas spręstų bylą, kai darbuotojas turi pasirinkimo galimybę ir pakeliui iš darbo,

---

³⁵ Krogertienė A. Apdraudus girtumą – didžiulė išmoka. 2008 m. rugpjūčio 25 d. <http://www.delfi.lt/news/economy/law/article.php?id=18260768>; prisijungimo laikas: 2008-08-25.

³⁶ Ten pat.

pavyzdžiui, dar užsuka į vaikų darželį pasiimti vaiką ar pan. Manytume, jog tokiais atvejais labai svarbus yra sugaištas laikas bei kitos aplinkybės – pvz. nukrypimo nuo maršruto tikslas. Tarkime, jeigu asmuo tik užsuka į vaikų darželį pasiimti vaiką ir toliau keliauja namo, mūsų nuomone nelaimingas atsitikimas, įvykęs vykstant iš darželio į namus galėtų būti pripažintas nelaimingu atsitikimu pakeliui iš darbo. Tačiau jeigu darbuotojas užsukęs į vaikų darželį ten dar pasižiūri vaidinimą, sudalyvauja tėvų susirinkime ar pan., tai vykstant į namus įvykęs nelaimingas atsitikimas neturėtų būti pripažintas nelaimingu atsitikimu pakeliui iš darbo. Deja, tokio pobūdžio bylų yra labai nedaug, tad nėra galimybių daryti tvirtų ir konkrečių išvadų.

Įdomi teismų praktika dėl profesinių ligų pripažinimo draudiminiu įvykiu. Aukščiau minėtu atveju nelaimingą atsitikimą pakeliui iš darbo siekta pripažinti nedraudiminiu kadangi po darbo buvo praėję keletas valandų, taigi norėta įrodyti, kad įvykis nesusijęs su darbu. Turint omenyje profesinės ligos vystymosi specifiką (dažniausiai tai būna lėtinis susirgimas, besivystantis keletą metų ar net dešimtmečių), teismai formuoja praktiką, jog profesinė liga gali būti pripažįstama draudiminiu įvykiu net ir tada, kai darbuotojas jau nebedirba ir nebėra draudžiamas privalomuoju nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 3K-7-1115/2003 nagrinėtas ginčas tarp ieškovo J. B. bei atsakovo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyriaus. Nustatyta, kad ieškovas įvairiose įmonėse dirbo traktorininku, ekskavatorininku. Iš paskutinės darbovietės buvo atleistas 2001 m. vasario 20 d. „Profesinės ligos tyrimo komisija 2002 m. liepos 3 d. profesinės ligos patvirtinimo akte nurodė, jog profesine liga (profesiniu viso kūno vibraciniu sindromu) ieškovas susirgo dirbdamas 31 metus traktorininku, ekskavatorininku. Visą šį darbo laiką buvo veikiamas kenksmingų darbo aplinkos veiksnių ir jo ligos priežastis – ilgametis darbas, veikiant padidintai vibracijai ir triukšmui.“³⁷ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Šiaulių skyrius ieškovo profesinės ligos nepripažino draudiminiu įvykiu, motyvuodamas tuo, jog šios ligos nustatymo dieną jis nedirbo ir nebuvo įrašytas apdraustųjų asmenų įskaitoje. Teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 36 straipsnis numato, kad šio įstatymo nuostatos taikomos draudiminiams įvykiams, įvykusiems šiam įstatymui įsigaliojus, taip pat asmenims, kuriems profesinė liga nustatyta po 2001 m. sausio 1 d., jeigu šie asmenys po šios datos buvo drausti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Tuo pačiu teismas sprendė, kad kadangi ieškovas po nurodytos datos dirbo ir buvo draudžiamas minėtoju draudimu, tai profesinės ligos jam nustatymas 2002 m. liepos 5 d. yra

---

³⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. gruodžio 18 d. Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1115/2003.

priskiriamas draudiminiams įvykiams ir žala ieškoviui turi būti atlyginta pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas. Atsižvelgiant į tokį sprendimą, galima daryti išvadą, kad įvykis draudiminiu gali būti pripažintas nepriklausomai nuo draudimo stažo. Be to, manytina, kad šiuo atveju teismas nustatė, jog tęstinio draudiminio įvykio atveju, kai įvykiui reikšmės turi nuolat besikartojantys, besitęsiantys veiksniai (aptariamam atveju – darbuotojas ilgą laiką buvo veikiamas tų pačių rizikos veiksnių) nukentėjęsysis nebūtinai turi būti apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimu juridinio fakto (profesinės ligos) nustatymo momentu. Byloje 3K-3-1737/2002 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad „profesinės ligos nustatymo data tėra jau egzistuojančios fizinės žalos momentas, todėl neteisinga ir nepagrįsta jį vertinti kaip draudimo įvykio faktą. Juridinis faktas, sudarantis pagrindą atlyginti žalai, yra pats sveikatos pakenkimas, kaip fizinė žala. Žalos atsiradimo rizika draudimo sutarties galiojimo metu (draudimo įmokų mokėjimo metu) yra padengta draudiko įsipareigojimu, todėl teisinga draudimo išmokas surišti su apdraudimo faktu fizinės žalos darymo metu, o ne jos nustatymo momentu.“³⁸

Profesinė liga dažnai būna lėtinė, vystosi palaipsniui, taigi ji savo „apogėjų“ gali pasiekti darbuotojui jau nutraukus darbinę veiklą, todėl jis turi turėti galimybę reikalauti draudimo išmokos net ir nebebūdamas apdraustas. Visai kas kita – nelaimingas atsitikimas darbe. Jis nutinka staiga ir netikėtai, dažniausiai ir jo padariniai kyla iš karto. Todėl nelaimingas atsitikimas darbe draudiminiu įvykiu gali būti pripažintas tik tuomet, kai įvykio metu darbuotojas yra draudžiamas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.

Visais minėtais atvejais, kada nelaimingas atsitikimas darbe ar susirgimas profesine liga pripažįstami nedraudiminiais įvykiais arba, kai draudimo išmokos yra nepakankamos žalai atlyginti, kyla materialinė darbdavio atsakomybė.

3.2 Darbdavio pareiga atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytą žalą

„Iš darbo santykių kylanti griežtesnė darbdavio atsakomybės forma ir rizikos dėl žalos atsiradimo priskyrimas darbdaviui sietinas su tuo, kad darbdavys yra darbo proceso iniciatorius; darbdavys gauna pelno dėl to, kad darbuotojas pas jį dirba, todėl darbdavys turėtų prisiimti didesnę riziką.“³⁹

³⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2002 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-1737.

³⁹ Bagdanskis T. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), M. Romerio universitetas, Vilnius, 2005, P. 22.

Darbdavio pareiga atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytą žalą atsiranda tuomet, kai darbuotojas nėra apdraustas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu arba kai draudimo išmokos nepakankamos žalai atlyginti. Darbdavio atsakomybė dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo kyla iš jo pareigos užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas, laikytis darbų saugos teisės aktų reikalavimų. Lietuvos Apeliacinis Teismas 2008 m. lapkričio 13 d. priimtoje nutartyje civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008⁴⁰, pasiremdamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika, konstatavo, kad „saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra darbo teisinių santykių teisinio reguliavimo principas, kurio įgyvendinimas yra darbdavio pareiga. <...> vien tai, kad ieškovei buvo konstatuota profesinė liga bei nustatytas 30 procentų nedarbingumas, kurių priežastis <...> buvo darbas atsakovo bendrovėje, duoda pagrindą laikyti, kad atsakovas neįvykdė minėtos savo pareigos užtikrinti ieškovės, kaip savo darbuotojos saugą ir sveikatą. Šiuo atveju atsakovo kaltei konstatuoti užtenka paties profesinės ligos konstatavimo fakto bei įrodymų, jog ši liga atsirado dėl darbo atsakovo bendrovėje.“⁴¹ Toks teismo pasisakymas vertintinas dvejopai. Viena vertus, akivaizdu, kad teismas palaiko silpnesniąją darbo santykių pusę – darbuotoją. Tai yra sveikintina, kadangi darbuotojas ilgą laiką išdirbęs vienoje įmonėje, dėl darbo toje įmonėje susirgęs profesine liga, kenčdamas skausmą, nepatogumus, sumažėjus darbingumui, pajamoms bei galimybei įsidarbinti nusipelno, kad jam būtų atlyginti patirti nuostoliai. To reikalauja ir teisės principai – teisingumas bei visiško nuostolių atlyginimo principas. Kita vertus, žvelgiant iš darbdavio pozicijos, jeigu jis laikėsi visų darbų saugą reglamentuojančių teisės aktų, nepažeidė jokių teisės normų, tai teisėtai gali tikėtis, kad neteks atlyginti padarytos žalos, kadangi pažeidimo sudėtyje nėra nustatytų neteisėtų veiksmų. Tokiu būdu pripažinus darbdavį kaltu vien dėl to, kad kilo tam tikros pasekmės (šiuo atveju darbuotojo profesinė liga), nesant neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir kilusių padarinių pažeidžiamas teisėtų lūkesčių principas. Laikantis tokios teisminės praktikos darbdavio kaltė yra preziumuojama ir net nenustatinėjama. Tokiuose teismų sprendimuose siūlytina labiau akcentuoti darbdavio padarytus pažeidimus, juo labiau, kad aptariamam atveju nutartyje minima keletas dokumentų tariamai įrodančių darbdavio kaltę, tačiau nedetalizuojama kuo ta kaltė pasireiškė. Esant tokiai teisminei praktikai kada darbdavio kaltė teismo sprendime nenustatinėjama ir nekonkretizuojama, galima sukelti dalies visuomenės pasipiktinimą. Tokiu atveju darbdaviai apskritai gali pareikšti, jog jie nesuinteresuoti laikytis teisės aktais nustatytų darbuotojų saugos ir

---

⁴⁰ Ieškovė dirbo atsakovo įmonėje laidų rinkinių formuotoja. Jai buvo konstatuota profesinė liga. Nustatyta, kad profesine liga ieškovė susirgo dėl darbo atsakovo įmonėje. Nebuvo nustatyta ar atsakovas pažeidė darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojančius teisės aktus. – aut. pastaba.

⁴¹ Lietuvos Apeliacinis Teismas. Nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008.

sveikatos reikalavimų – juk jiems atsakomybė kiltų ir žalą reikėtų atlyginti bet kuriuo atveju. Darbų saugos priemonių diegimas darbdaviui daug kainuoja, todėl laikant, kad darbdavys visuomet kaltas jeigu asmuo suserga profesine liga gali iki minimumo sumažinti darbdavio iniciatyvą diegti tokias priemones. Juk gali būti, kad išmokėti darbuotojui kompensaciją kainuotų mažiau negu užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas. Taigi, sprendimuose tokioje jautrioje socialinėje srityje teismas materialinės atsakomybės kilimo pagrindą turėtų argumentuoti plačiau ir konkrečiau. Neabejotina, kad darbuotojas profesine liga suserga dėl tam tikrų jį veikiančių rizikos veiksnių už kurių kontrolę atsakingas darbdavys, tad norėtuši, kad tie veiksniai, jų neįvertinimo ar nepakankamos kontrolės faktai būtų konkrečiai įvardyti. Kaip, pavyzdžiui, buvo padaryta analogiškoje Lietuvos Aukščiausiojo teismo byloje Nr. 3K-3-129/2008. Čia ieškovė atliko tas pačias pareigas, kaip ir aukščiau aptartu atveju – dirbo laidų rinkinių formuotoja. Jai taip pat buvo nustatyta profesinė liga ir teisme ieškovė reiškė analogiškus reikalavimus. Tačiau šiuo atveju darbdavio kaltė buvo nustatyta ne abstrakčiai išaiškinant, jog jis yra kaltas vien dėl to, kad jo darbuotoja susirgo profesine liga, o įvardijant jo padarytus pažeidimus, nustatant, jog „ieškovė dirbo labai kenksmingomis sąlygomis, 89,5 proc. laiko turėjo dirbti fiksuota poza, kai taip dirbti buvo leidžiama ne daugiau kaip 25 proc. pamainos laiko; įmonėje nebuvo atliekami periodiniai sveikatos tikrinimai dėl kenksmingų aplinkos veiksnių; ieškovė nebuvo apmokyta higienos įgūdžių.“⁴² Taigi, konkrečiai nustačius ir įvardijus pažeidimus teismo sprendimas tampa daug aiškesnis, suprantamesnis ir logiškesnis.

Kalbant apie žalos atlyginimą svarbu paminėti, kad „paprastai žala sveikatai skirstoma į neturtinę žalą (non-pecuniary losses) ir turtinius nuostolius. Turtinius nuostolius sudaro nukentėjusiojo turėtos išlaidos (past losses) ir negautos pajamos (future pecuniary losses).“⁴³ Dažniausiai socialinio draudimo išmokomis jeigu ir padengiamos turėtos išlaidos, tai nekompensuojamos negautos pajamos ir juo labiau patirta neturtinė žala.

Turtinės žalos atlyginimas. Turtinius nuostolius sudaro išlaidos bei negautos pajamos. Gydomo išlaidos priteisiamos visais atvejais jas įrodžius (pateikus sąskaitas, gydytojų receptus, pagrindžiančius pirktų medikamentų būtinybę ir pan.). Pažymėtina, kad atlyginamos ne tik tos išlaidos, kurios skirtos profesinei ligai ar sužalojimui gydyti, bet ir papildomos priemonės skirtos sveikatos stiprinimui. Pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis Teismas 2008 m. lapkričio 13 d. priimtoje nutartyje Nr. 2A-41/2008 priteisė ieškovei iš darbdavio išlaidas turėtas maisto papildams ir konstatavo, kad „išlyga, jog maisto papildai nėra skirti profesinės ligos gydymui, neduoda pagrindo

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008.

⁴³ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007, 18 p.

kitokiai išvadai, atsižvelgiant <...> į tai, jog pagerintas maitinimas paprastai yra būtinas siekiant stiprinti sergančio žmogaus sveikatą, gebėjimą sveikti. Tuo labiau, jog ekspertai konstatavo, jog ieškovės profesinė liga yra lėtinė bei nepagydoma. Tokiu atveju papildomos žmogaus stiprinimo priemonės yra būtinos.“

Įdomu tai, kad išlaidomis, kurias privalo atlyginti darbdavys, laikomos ne tik piniginės lėšos, kurias darbuotojas išleido medikamentams, gydomosioms procedūroms ar sveikatos stiprinimui. Pagrįstomis išlaidomis taip pat gali būti laikomos šeimos narių turėtos išlaidos slaugant darbuotoją.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrinėjo bylą Nr. 3K-3-219/2008 tarp ieškovo A. R. ir atsakovų UAB „Viltis“ bei UAB „Šiaulių kelias“. Nustatyta, kad atsakovai sudarė pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią UAB „Šiaulių kelias“ pardavė UAB „Viltis“ granito pjaustymo stakles; šalys susitarė, kad pirkėjas UAB „Viltis“ savo jėgomis išmontuos stakles, o pardavėjas UAB „Šiaulių kelias“ leis šiam darbui pasinaudoti krautuvo ir mašinisto pagalba. Ieškovas pas atsakovą UAB „Viltis“ dirbo akmens apdirbėju ir elektriку. Vykdamas darbo funkcijas UAB „Šiaulių kelias“ teritorijoje įvyko nelaimingas atsitikimas, dėl kurio ieškovui buvo padarytas sunkus sveikatos sužalojimas. Po sužalojimų ieškovas ilgai buvo gydomas, jį prižiūrėjo žmona, kuri taip pat negalėjo dirbti, todėl ieškovas prašė priteisti 1290 Lt minimalaus darbo užmokesčio, kuri galėjo gauti ieškovo žmona, taip pat kitas su slaugymu susijusias ir jo patirtas išlaidas (žmonos kelionės išlaidos, pragyvenimas kitame mieste, išlaidos maistui ir pan.), iš viso 4800 Lt turtinei žalai, susijusiai su sveikatos gražinimu, atlyginti. Šioje byloje teismas paliko galioti apeliacinės instancijos nutartį, kurioje kolegija „pagrįstu pripažino ieškovo reikalavimą atlyginti jo sutuoktinės į ligoninę ir iš jos turėtas kelionės išlaidas, buto nuomos išlaidas; motyvavo, kad šios išlaidos buvo realios, atsižvelgiant į tai, jog ieškovas gydėsi Kaune, o jo gyvenamoji vieta yra Radviliškio rajone, gydymas tęsėsi keletą mėnesių ir dėl patirtų sužalojimų jis negalėjo savarankiškai judėti, todėl jam buvo reikalinga nuolatinė slauga.“⁴⁴

Šiuo sprendimu teismas pripažino, kad dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo išlaidas patiria ne tik pats darbuotojas, tačiau ir jo šeimos nariai. Tuo dar kartą patvirtinta, kad nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos daro įtaką ne vien nukentėjusiajam, tačiau ir jį nuolat supantiems žmonėms. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikalavimus atlyginti šeimos narių turėtas išlaidas reikėtų vertinti itin atsargiai. Nors neabejotinai sutuoktinis/vaikai/tėvai patiria išlaidų slaugydami nukentėjusįjį, svarbu išsiaiškinti, kiek tos išlaidos yra realios ir pagrįstos. Nepakankamai atidžiai vertinant išlaidų pagrįstumą gali atsiverti niša piktnaudžiavimui tokia teise (pvz. kai vieną

---

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2008.

besigydančią asmenį slaugo keletas giminaičių ir visi reikalauja atlyginti jų turėtas išlaidas, tame pačiame mieste gyvena artimi giminaičiai, tačiau nuomojamas butas slaugančiajam ir pan.).

Jeigu įrodyti turėtas išlaidas teisme yra ganėtinai paprasta, tai įrodyti būsimas išlaidas toks sunkus uždavinys, kad darbuotojams vargiai pavyksta tai padaryti. Jau minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 3K-3-129/2008 profesine liga susirgusi ir 5 procentų darbingumo netekusi darbuotoja reikalavo priteisti jai būsimas gydymo išlaidas. Teismas konstatavo, kad „ieškovės reikalavimas įpareigoti atsakovą kompensuoti būsimas gydymo išlaidas yra pagrįstas prielaidomis, tarp jų ir dėl ginčo tarp šalių dėl tokių išlaidų atlyginimo ateityje buvimo. Teismo sprendimas negali būti grindžiamas prielaidomis.“ Taigi, norint priteisti būsimas gydymo išlaidas reikia jas įrodyti lygiai taip pat, kaip ir jau patirtas. Tačiau pažymėtina, jog teismo sprendimas laikyti būsimas išlaidas tik prielaidomis ir neįpareigoti žalą padariusio asmens jas atlyginti, dar nereiškia, kad nukentėjusiam darbuotojui nebus galima kreiptis dėl šių išlaidų priteisimo tuomet, kai jos bus realios ir galima bus nustatyti konkretų jų dydį.⁴⁵

Prie darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytų nuostolių priskiriamos ir negautos pajamos. Tai pajamos, kurias darbuotojas būtų realiai gavęs, jeigu nebūtų sužalota jo sveikata. „Teisinėje literatūroje išskiriami du modeliai, kaip gali būti įvertintos dėl sveikatos sužalojimo negautos pajamos. Vienas jų remiasi pripažinimu, kad asmuo neteko tokios dalies iki sveikatos sužalojimo buvusio uždarbio, kiek neteko darbingumo (pagal procentinę išraišką). Antrasis modelis grindžiamas asmens realiai netektų pajamų dėl sveikatos sužalojimo nustatymu – nuostolių dydį sudaro skirtumas tarp iki pakenkimo sveikatai asmens gautų pajamų ir po sužalojimo gautų pajamų.“⁴⁶ Pastarasis principas taikomas ir Lietuvos teismų praktikoje.

Lietuvos apeliacinis teismas byloje Nr. 2A-41/2008 pasisakydamas dėl negautų pajamų priteisimo konstatavo, kad atsižvelgus į tai, kad darbuotojos gaunamų pajamų sumažėjimas yra priežastiniame ryšyje su profesine liga, kurios kaltininkas yra darbdavys, į tai, kad dėl nustatytos profesinės ligos darbuotoja buvo atleista iš ankstesnio darbo, o taip pat į tai, jog darbuotoja nors ir dėdama pastangas negali įsidarbinti, darbuotojai priteistinas pajamų skirtumas tarp pajamų, kurias ji gaudavo dirbdama pas atsakovą, bei tų išmokų, kurias ji gauna šiuo metu, nes dėl atsakovo kaltės nebegali dirbti iki tol dirbto darbo. Be to, teismas pažymėjo, kad ieškovei pavykus įsidarbinti ar pasikeitus jos gaunamų išmokų dydžiui, atsakovas turi teisę kreiptis į teismą dėl priteistų periodinių netektų pajamų išmokų peržiūrėjimo. Darytina išvada, kad periodinės išmokos priteisiamos įrodžius,

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2008.

⁴⁶ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007, 22 p.

jog darbuotojas dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga prarado ne tik turėtas pajamas, bet ir galimybę išlaikyti tokį pat pragyvenimo lygį. Taigi, remiantis bendraisiais teisės principais, kilus žalai nukentėjusysis turi būti gražintas į tokią pat turtinę padėtį, kokioje buvo iki nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga.

Svarbu paminėti, kad netektos pajamos gali būti traktuojamos ne tik kaip buvusio darbo užmokesčio ir draudimo išmokų skirtumas, bet ir kaip papildomai gautos darbuotojo pajamos, kurių jis nebeturi galimybės gauti dėl sveikatos sužalojimo. Pažymėtina, kad jas taip pat reikia įrodyti. Tokio pobūdžio netektos pajamos buvo įrodytos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje Nr. 3K-3-219/2008, kurioje ieškovui nurodžiusiam, jog iki nelaimingo atsitikimo darbe dirbo žemės ūkio darbus, augino gyvulius ir iš to gaudavo papildomų pajamų. Kolegija iš dalies tenkino jo reikalavimą atsižvelgusi į jo ūkio dydį ir iš ūkio gautas pajamas, bei į tai, kad dėl ligos ūkis buvo apleistas ir prarasta galimybė iš jo gauti iki tol buvusį pelną.

Apibendrinant ginčus dėl darbdavio pareigos atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytos žalos, kad ir kaip dažnai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisako dėl darbdavio atsakomybės pagrindų,⁴⁷ darbdaviai vis tiek savo reikalavimus grindžia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.283 str. 4 d. bei 6.284 str. 4 d. nuostatomis, numatančiomis, kad darbdavio atsakomybė pagal šiuos straipsnius kyla tik tuomet, kai darbuotojas nėra apdraustas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Dažnu atveju darbdavys sutinka atlyginti turėtas išlaidas, tačiau vengia atlyginti negautas pajamas. Darbuotojai siekdami susigrąžinti iki nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga buvusią turtinę padėtį ir gaudami nedideles draudimo išmokas siekia išsireikalauti iš darbdavių skirtumą tarp anksčiau gautų pajamų ir mokamų draudimo išmokų. Tokiu būdu užtikrinamos nors ir nekylančios kartu su pragyvenimo lygiu, tačiau bent jau stabilios nukentėjusiojo pajamos.

Mirtino nelaimingo atsitikimo atveju, žuvusio darbuotojo išlaikytiniai teisminiu būdu gali išsireikalauti netektą išlaikymą iš kaltųjų asmenų. Išlaikytiniais gali būti pripažinti žuvusiojo tėvai, vaikai, sutuoktinis ar kiti faktiškai jo išlaikomi asmenys. Dažniausiai periodinių išmokų prašoma mirusio darbuotojo vaikų išlaikymui. Pavyzdžiui, 2005 m. birželio 13 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi (civilinė byla Nr. 3K-P-276/2005) dviem nepilnamečiams žuvusiojo vaikams priteistas išlaikymas mokamas periodinėmis išmokomis iki jiems sukaks 18 metų. Šia nutartimi priteisdamas maitintojo netekimo periodines išmokas vadovavosi ir Vilniaus miesto pirmasis

---

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-1115/2003; 2005 m. vasario 21 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-103/2005; 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-575/2006; 2005 m. birželio 13 d. nutartis byloje 3K-P-276/2005 ir kt.

apylinkės teismas civilinėje byloje Nr. 2-71-45/2006. Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.284 str. 2 d., asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam. Taigi, žalos atlyginimas maitintojo netekimo atveju jokia būdu neturėtų tapti pasipelnymo šaltiniu. Taip pat svarbu paminėti, jog vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.282 str. 2 d., į nukentėjusiojo asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo padarytą žalą. Taigi, net ir tuo atveju, kai darbuotojo kaltė dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe yra žymiai didesnė negu darbdavio, žala turi būti pilnai atlyginta.

Jei teisminė praktika dėl turtinės žalos yra daugiau ar mažiau aiški, sprendimai priimami griežtai laikantis taisyklių ir remiantis įrodytais nuostoliais, tai praktika dėl neturtinės žalos atlyginimo bylose susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis ne visuomet stabili ir suprantama.

3.3 Neturtinės žalos, kilusios dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimas

„Sveikatai padaryta žala (žmogaus kūno funkcijų sutrikdymas, socialinių psichologinių, emocinių, dvasinių ryšių pažeidimas) pirmiausiai turėtų būti suprantama kaip žmogaus patirta neturtinė žala. Sveikatos sužalojimas ar kitoks pakenkimas jai gali būti ir nesusijęs su nukentėjusiojo asmens turtiniais nuostoliais, ypač tada, kai dėl sveikatos sužalojimo nesumažėja nukentėjusiojo galimybė dirbti ir gauti pajamas. Tačiau aišku, kad patirtas fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, fiziniai ir socialiniai nepatogumai reiškia nukentėjusiojo patirtą neturtinę žalą, nepriklausomai nuo turėtų turtinių nuostolių.“⁴⁸

Lietuvoje neturtinė žala, kaip savarankiška žalos rūšis, yra išskirta 2001 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 str. 2 d. Neturtinė žala dėl darbuotojo sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atlyginama tik tais atvejais, kai žala kilo po šio kodekso įsigaliojimo. Visgi darbuotojai, patekę į nelaimingus atsitikimus darbe ar susirgę profesinėmis ligomis iki 2001 m. liepos mėn., t. y. iki naujojo Civilinio kodekso įsigaliojimo, ne kartą kreipėsi į teismus dėl neturtinės žalos atlyginimo. Pavyzdžiui, 2007 m. kovo 23 d. Nutartyje Nr. 3K-3-112/2007 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė ieškinį dalyje dėl neturtinės žalos atlyginimo. Šioje byloje nelaimingas atsitikimas su darbuotoja B. B. įvyko 1994 m., tačiau ieškovė į teismą dėl jos sveikatai

---

⁴⁸ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisės aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007. P. 19.

padarytos žalos atlyginimo kreipėsi tik praėjus dešimtmečiui nuo nelaimingo atsitikimo darbe. Nors ieškovė nurodė, kad dėl nelaimingo atsitikimo darbe ji patyrė didelę moralinę žalą (nes buvo sužalotas jos veidas, diagnozuota trauminė galvos smegenų liga, kairiojo veido nervo parėzė, todėl kairysis vokas iki galo neužsimerkia, stipriai pablogėjo akies regėjimas), teismas konstatavo, kad Civilinio kodekso normos, reguliuojančios neturtinės žalos atlyginimą, taikomos tik kai deliktas (teisės pažeidimas) padarytas galiojant minėtam kodeksui. Analogiški sprendimai buvo priimti ir 2003 m. kovo 24 d. nutartyje (civilinė byla Nr. 3K-3-391/2003)⁴⁹ bei 2005 m. lapkričio 16 d. nutartyje (civilinė byla) Nr. 3K-3-579/2005.⁵⁰

Darbuotojams, kurie kreipėsi į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo, kai deliktas padarytas po Civilinio kodekso įsigaliojimo, neturtinė žala, padaryta sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, atlyginama visada. Tačiau skiriasi priteistos žalos dydžiai. Tai priklauso nuo nukentėjusiojo sveikatos sužalojimo laipsnio, prarasto darbingumo procento, nukentėjusio kaltės, nukentėjusiojo finansinės padėties, patiriamų skausmų, nepatogumų ir pan. Pažymėtina, kad „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime pabrėžė teismų praktikos vienodumo (nuoseklumo, neprieštaringumo) svarbą ir nurodė, kad bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose, o žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų, tų kategorijų bylose. Konstatavo, kad bendrosios kompetencijos teismai, *inter alia* Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas pagal savo kompetenciją privalo užtikrinti atitinkamos jurisprudencijos tęstinumą, kad teismų praktika būtų koreguojama tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama, ir tai, kad toks bendrosios kompetencijos teismų praktikos koregavimas visais atvejais būtų deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas.“⁵¹

Pažymėtina tai, kad iš surinktos medžiagos matyti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dažniausiai laikosi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuluotų nuostatų. Pavyzdžiui Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 26 d. nutartyje konstatavo, jog ieškovei netekus 5 procentų darbingumo, teismai pagrįstai priteisė 10 000 Lt neturtinei žalai atlyginti (civilinė byla Nr. 3K-3-129/2008); dėl netekto 40 procentų darbingumo priteista 30 000 Lt (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575); dėl netekto 50 procentų

---

⁴⁹ Ieškovas kreipėsi dėl žalos, atsiradusios dėl 1986 m. įvykusio nelaimingo atsitikimo, atlyginimo. – aut. pastaba.

⁵⁰ Ieškovas kreipėsi dėl žalos, kilusios dėl 1999 m. įvykusio nelaimingo atsitikimo, atlyginimo. – aut. pastaba.

⁵¹ Lietuvos apeliacinis teismas. 2008 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008.

darbingumo – 40 000 Lt (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2007); dėl netekto 85 procentų darbingumo, esant dideliame darbuotojo neatsargumui priteista 50 000 Lt neturtinei žalai atlyginti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007). Tačiau, kai kuriais atvejais nukrypstama nuo bendrosios praktikos ir priteisiama didesnė neturtinė žala negu panašiais nustatytais atvejais. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. vasario 8 d. byloje Nr. 3K-3-90/2008 priėmė nutartį, kurioje buvo nustatytos tokios aplinkybės: ieškovas L. V. dirbo UAB „Girteka“ ir buvo komandiruotas į užsienį. Trečiajam asmeniui J. B. vairuojant krovininį vilkiką, o ieškovui ilsintis vilkiko kabinoje, 2003 m. birželio 30 d. Vokietijoje šalia Magdeburgo miesto įvyko avarija, kurios metu ieškovas buvo sunkiai sužalotas – išliko visiškai apatinių galūnių paralyžius bei nejudrumas, nustatytas 80 proc. darbingumo netekimas. Ieškovas reikalavo atlyginti 300 000 Lt neturtinės žalos. Teismas, nustatęs didelį nukentėjusiojo neatsargumą,⁵² priteisė ieškovui 200 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, kai tuo tarpu kitoje minėtoje byloje darbuotojui, netekusiame 85 procentų darbingumo buvo priteista keturis kartus mažesnė suma.⁵³ Nuoseklumo trūksta ir kitiems teismams. 2008 m. lapkričio 13 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008 Lietuvos apeliacinis teismas ieškovei, netekusi 35 procentų nedarbingumo, priteisė 100 000 Lt žalos atlyginimo, kai pagal formuojamą praktiką netekus tokio darbingumo procento pagrįsta būtų tikėtis mažesnės priteisiamos sumos. Šiuo atveju teismas savo sprendimą argumentavo tuo, kad reikšmingos yra darbdavio elgesį po profesinės ligos nustatymo momento apibūdinančios aplinkybės: jis, nors ir supažindintas su profesinės ligos tyrimo ir patvirtinimo aktu, neperkėlė darbuotojos į lengvesnį darbą, visiškai nepadėjo jai spręsti materialinių problemų, atsiradusių susirgus. Teismas konstatavo, kad šios aplinkybės patvirtina darbdavio abejingumą darbuotojos sveikatos sužalojimui. Taip pat buvo atsižvelgta į ieškovės sunkią materialinę padėtį, pastangas susirasti kitą darbą ir pan. Taigi, darytina išvada, jog kiekvienu atveju dėl neturtinės žalos dydžio sprendžiama priklausomai nuo individualių atvejo aplinkybių.

Nepaisant to, kad ne visuomet neturtinės žalos atlyginimo praktika Lietuvos teismuose yra vienoda, vis dėlto pastebimos tam tikros tendencijos. Pavyzdžiui tai, kad mirtino nelaimingo atsitikimo atveju mirusiojo šeimai priteisiama mažesnio dydžio neturtinė žala negu sveikatos

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-90/2008: „būdamas vairuotojas profesionalas, kuriam keliami didesni nei paprastam vairuotojui rūpestingumo ir atidumo standartai, teisėjų kolegijos vertinimu, turėjo ir galėjo numatyti, kad gulėjimas gulute, neprisėgus diržų, automobiliui judant iš esmės padidina riziką būti paveiktam automobilio kaip didesnio pavojaus šaltinio, įvykus eismo ar kitam įvykiui, kurio tikimybė kelių eisme visada reali. Teisėjų kolegijos įsitikinimu, ieškovas bent minimaliai suprato arba turėjo suprasti, kad gulėti važiuojančiame automobilyje, neprisėgus saugos diržų, yra ne tik neleistina, bet ir pavojinga, todėl privalėjo elgtis taip, kad būtų galima išvengti galimų netikėtų kenksmingų pasekmių.“

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007.

sužalojimo atveju pačiam nukentėjusiajam. Jau minėjome, kokio dydžio neturtinė žala darbuotojams, kurių sveikata buvo sužalota buvo priteista. Prisiminus minėtus dydžius atkreipiame dėmesį į žuvusio darbuotojo šeimai priteistą neturtinę žalą. Vilniaus apygardos teismas 2007 m. gruodžio 13 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-829/2007 žuvusio darbuotojo žmonai priteista 10 500 Lt, vaikams – po 9000 Lt, to paties teismo 2008 m. kovo 27 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. 2-722-51/2008 žuvusio darbuotojo žmonos patirta neturtinė žala įvertinta 17 000 Lt, sūnaus – 13 000 Lt, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėse bylose 3K-3-2/2005 bei 3K-3-566/2008 žuvusiųjų darbuotojų artimiesiems priteisė po 15 000 Lt. Nors neturtinės žalos paskirtis yra kompensacinė – turėtų atlyginti už patirtą skausmą, išgyvenimus, nepatogumus ir pan., tokia praktika gali būti paaiškinama tuo, jog žuvusiojo šeimai neturtinės žalos atlyginimas padės tik kurį laiką pragyventi (pvz. Iki kol vaikai sulauks pilnametystės, žuvusiojo sutuoktinis susiras darbą ar kitą pajamų šaltinį, ir pan.), tuo tarpu darbuotojas nukentėjęs nelaimingo atsitikimo darbe metu turėtų pasirūpinti tiek savo sveikata, jei tai įmanoma – darbingumo atstatymu bei palaikymu, o taip pat prisidėti ir prie šeimos išlaikymo. Taigi, laikytina, jog formuodami praktiką dėl neturtinės žalos atlyginimo teismai sprenddami dėl priteistino žalos dydžio labiausiai remiasi socialiniais bei moraliniais motyvais.

Visgi nelaimingų atsitikimų darbe metu žuvusių darbuotojų artimieji siekia gauti kuo didesnę neturtinės žalos atlyginimą.⁵⁴ Dažnai netekus vienintelio maitintojo neturtinės žalos atlyginimas šeimoms tampa vieninteliu įmanomu gauti pragyvenimo šaltiniu arba bent jau labai reikšminga finansine parama. Todėl manytina, kad bylos dėl žalos maitintojo netekimo atveju turėtų būti sprendžiamos kuo operatyviau ir skubiau. Tačiau, kaip rodo teisminė praktika, tokios bylos gali užsitęsti metų metus. Pavyzdžiui nelaimingo atsitikimo įvykusio 2003 m. liepos 16 d. bendrovėje „Ukmergės gelžbetonis“ metu žuvo 3 darbuotojai, 4 buvo sunkiai sužeisti, 6 patyrė lengvesnius kūno sužalojimus. Žuvusiųjų šeimos iki šiol (jau penkerius metus) negali prisiteisti neturtinės žalos iš įmonės, kadangi bylos atidedamos, jų nagrinėjimas sustabdomas arba jos gražinamos pirmajai ar apeliacinei instancijai nagrinėti iš naujo.⁵⁵ Pažymėtina, kad tokios bylos turi didelę socialinę reikšmę – jos paveikia žuvusiųjų šeimas, artimuosius, draugus. Be to, niekaip nebaigiamos nagrinėti bei plačiai nušviečiamos žiniasklaidos, kelia visuomenės pasipiktinimą neefektyviu teismų darbu. Vadovaujantis operatyvumo, efektyvumo, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, tokios bylos turėtų būti sprendžiamos kuo greičiau, kad būtų užtikrintas be šeimos maitintojo likusių

---

⁵⁴ Valstybinė darbo inspekcija. Neturtinės žalos atlyginimas. <http://www.vdi.lt/index.php?-1781091924>; prisijungimo laikas: 2008-11-12.

⁵⁵ Sinkevičius D. Žaizdos po sprogo „Ukmergės gelžbetonyje“ negyja. <http://www.delfi.lt/news/economy/law/article.php?id=19107177>; prisijungimo laikas: 2008-11-23.

asmenų pragyvenimo šaltinis, kadangi lėšų stygius šeimai labiausiai ir yra jaučiamas iš karto po nelaimės, o ne praėjus keliems metams.

4. Baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimus

Darbdavio ar jo įgalioto asmens baudžiamoji atsakomybė už įstatymų ar kitų teisės aktų, kuriuose nustatyti darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimai, pažeidimus numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Valstybės žinios, 2000 m. spalio 25 d., Nr. 89-2741) 176 str. Čia nustatyta, kad darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, pažeidęs darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytus darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų. Taip pat svarbu paminėti, jog šiame straipsnyje numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo. Nusikaltimo, numatyto 176 str. 1 d., sudėtis yra blanketinė, todėl nusikalstamos veikos požymių nustatymas yra galimas tik tada, kai tiksliai nustatytas poįstatyminių aktų turinys, kuris yra nurodytas straipsnio dispozicijoje. Vadinas, norint inkriminuoti šį nusikaltimą, reikia nustatyti kokie tiksliai teisės aktai buvo pažeisti, kokių konkrečių darbų saugos normų buvo nesilaikyta. Pažymėtina tai, kad baudžiamosiose bylose, skirtingai negu civilinėse, teismai ypatingai kruopščiai išvardija visus darbdavio ar jo atstovo padarytus pažeidimus, nutartyse paminėdami visus pažeistus teisės aktus, jų straipsnius ir punktus. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 29 d. nutartyje (baudžiamoji byla 2K-322/2003) paminėta per dešimt pažeistų teisės aktų reikalavimų. Nors tai daroma siekiant nenuteisti nekalto asmens ir kuo atidžiau išnagrinėti baudžiamąją bylą, norėtuši, kad toks kruopštumas būtų ne tik baudžiamosiose, bet ir civilinėse bylose, kad įneštų daugiau aiškumo teismų priimamuose sprendimuose.

Baudžiamoji atsakomybė darbdaviui kyla kaip fiziniam, o ne kaip juridiniam asmeniui. Todėl bylose dažnai nagrinėjamas klausimas, kas įmonėje yra atsakingas už darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų vykdymą. Lietuvos Respublikos saugos ir sveikatos įstatymo 2 str. 3 d. nustatyta, kad darbdavio įgaliotas asmuo darbuotojų saugai ir sveikatai yra padalinio vadovas ar kitas administracijos pareigūnas, kuriam asmuo, atstovaujantis darbdaviui, pavedė įgyvendinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus įmonėje ir (ar) įmonės struktūriniame padalinyje. Pažymėtina, kad pavedimas įgyvendinti darbuotojų saugos ir sveikatos priemones įforminamas darbdaviui atstovaujančio asmens įsakymu, potvarkiu ar kitu dokumentu. Toks pavedimas gali būti numatytas padalinio vadovo ar kito darbdavio įgalioto asmens darbo sutartyje

arba pareigybės aprašyme (instrukcijoje). Taigi, nebūtina atstovavimą darbų saugai įforminti atskiru pavedimu ar įsakymu. Pakanka padalinio vadovo ar kito įgalioto darbuotojo pareiginėje instrukcijoje nustatyti, jog šis yra atsakingas už darbų saugą. Tokios išvados priėjo ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 2K-435/2006. Šioje byloje N. Š. nuteistas už tai, kad dirbdamas UAB „(duomenys neskelbtini)“ transporto tarnybos viršininku ir būdamas darbdavio įgaliotas asmuo, atsakingas už darbų saugą, neatlikęs rizikos veiksnių vertinimo, nenustatęs pavojingų veiksnių, t. y. nepatikrinęs tvenkinio ledo storio, jo atsparumo traktoriaus svoriui, nenustatęs važiuojamoje dalyje - pavojingų vietų – ledo suplonėjimo dėl tekančios Nevėžio upės vagos vandens srovės, kitų tekančių šaltinių, ledo įtrūkimų – pasiuntė UAB „(duomenys neskelbtini)“ ekskavatoriaus mašinistą R. J. traktoriumi valyti sniego nuo Nevėžio upės tvenkinio ledo, prieš tai R. J. nustatyta tvarka neinstruktavęs, nes UAB „(duomenys neskelbtini)“ instrukcijose, pagal kurias 2003 m. gruodžio 27 d. buvo instrukuotas R. J., kaip pavojingas veiksnys nenumatytas galimas ledo lūžimas su traktoriumi valant sniegą nuo tvenkinio ledo ir važiuojant traktoriumi tvenkinio ledu. Įvykus nelaimingam atsitikimui, t. y. 2004 m. sausio 15 d., apie 12.55 val., UAB „(duomenys neskelbtini)“ ekskavatoriaus mašinistui R. J. ratiniu traktoriumi valant sniegą ant Nevėžio upės tvenkinio ledo, esančio prie AB „(duomenys neskelbtini)“, Panevėžyje, po traktoriumi lūžo ledas ir, traktoriui kartu su R. J. patekus į vandenį ir nuskendus, R. J. žuvo. Teismas nurodė, kad nors Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 21 d. nuosprendyje konstatuota, kad toks N. Š., kaip darbdavio įgalioto asmens darbuotojų saugai ir sveikatai, įforminimas neatitinka 2003 m. liepos 16 d. Lietuvos Respublikos saugos ir sveikatos įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje nustatytos įforminimo tvarkos, tačiau siejant su tuo, kad šias pareigas N. Š. ėjo ir iki Įstatymo įsigaliojimo, todėl tai neturėtų būti pagrindas atleisti jį nuo atsakomybės už konkrečiai apibrėžtų priemonių darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais reikalavimų nevykdymą, tačiau jis nebuvo nusikaltimo subjektas, nes tiksliai neapibrėžta jo kompetencija. Pagal Lietuvos Respublikos saugos ir sveikatos įstatymo 19 straipsnio 2 dalies 1 punktą darbdaviui atstovaujančio asmens ar jo pavedimu darbdavio įgalioto asmens kompetencija darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais apibrėžta šiuo Įstatymu, o darbdavys tik paskiria tokį asmenį eiti šias pareigas. Byloje nustatyta, kad N. Š. ėjo darbdavio įgalioto asmens darbuotojų saugai ir sveikatai pareigas. Taigi, N. Š. pripažintas darbdavio atstovu vien remiantis jo pareiginėje instrukcijoje įtvirtinta nuostata bei nuteistas 38 MGL bauda.

Kai įmonės direktorius neperduoda įgaliotiems asmenims dalies darbdavio teisių ir pareigų saugos darbe klausimais, baudžiamoji atsakomybė įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, kurio

metu darbuotojas buvo sužalotas ar mirė, kyla jam asmeniškai.⁵⁶ Kiek sudėtingesnis atvejis yra tuomet, kai darbus organizuoja du darbdaviai, kurie pažeisdami teisės aktų reikalavimus nepaskiria atsakingo už darbų saugą ir sveikatos apsaugą darbe asmens. Tokiu atveju atsižvelgiama į tai, kieno naudai buvo atliekami darbai, kurio darbdavio teritorijoje jie buvo atliekami, dėl kurio darbdavio darbuotojų kaltės įvyko nelaimingas atsitikimas, ir kitas aplinkybes. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje 2K-259/2006 nustatyta, kad UAB „V.“ pirko iš UAB (*duomenys neskelbtini*) akmens apdirbimo stakles, susitarė, kad stakles demontuos UAB „V.“ darbuotojai, o UAB (*duomenys neskelbtini*) suteiks autokrautuvą. 2004 m. gegužės 31, birželio 1 ir 2 dienomis šias stakles demontavo UAB „V.“ darbuotojai A. R. ir A. V. Birželio 2 d. UAB (*duomenys neskelbtini*) vyr. mechanikas V. J. autokrautuvo mašinistui A. M. liepė jiems padėti autokrautuvu. Kadangi autokrautuvo šakių aukščio nepakako, darbuotojai savavališkai nutarė apversti autokrautuvo šakes, nupjovė jo šakių laikiklius, apvertė šakes, uždėjo šakių prailgintuvus, šakes pakišo po demontuojamomis staklėmis ir pakėlė jas laikė. A. R. nupjovė dvi staklių kolonas, pjaunant trečiąją palindo po staklėmis, tuo metu nuslydo šakių prailgintuvas ir A. R. prispaudė krovinyms.⁵⁷ Dėl darbų saugos reikalavimų nesilaikymo, sukėlusio darbuotojo mirtį kaltinimai buvo pateikti UAB „V.“ direktoriui E. V. Kadangi UAB „V.“ ir UAB (*duomenys neskelbtini*) nepaskyrė Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 30 straipsnyje numatyto asmens, atsakingo už darbų saugą, abi įmonės buvo atsakingos už tai, kad jų darbuotojai dirbtų nepažeisdami darbų saugos reikalavimų ir saugiai naudotų darbo įrenginius. Atsižvelgiant į tą aplinkybę, kad darbai buvo vykdomi kitos įmonės teritorijoje ir pagal atliktos ekspertizės nuostatas nustatyta, kad nelaimingo atsitikimo, kurio metu buvo sunkiai sužalotas A. R., padarinius tiesiogiai lėmė autokrautuvo naudojimas, jo konstrukcijos pakeitimas bei A. R. po pakelta konstrukcija buvimas, taip pat į tai, jog autokrautuvus priklausė kitai įmonei, kurios darbuotojai juo naudojosi ir savavališkai pakeitė jo konstrukciją, teismas sprendė, kad E. V. negali būti pripažintas kaltu dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo. Taigi, kai darbus atlieka keletas darbdavių, reikia nustatyti kuris iš jų paskirtas atsakingu už darbų saugą, o jeigu paskirto atsakingu asmens nebuvo, reikia labai atidžiai įvertinti kiekvieną aplinkybę, galėjusią turėti įtakos nelaimingo atsitikimo kilimui ir tik tuomet spręsti darbdavio atsakomybės klausimą.

Įdomu tai, kad vadovaujanti Lietuvos teismų praktika, darbo metu darbuotojams atliekant darbus įmonės teritorijoje ar paskirtame objekte, jei tie darbai nebuvo numatyti vykdyti, o juos vykdant įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, neužtraukia darbdaviui atsakomybės. Tokia išvada darytina iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. priimtos nutarties baudžiamojoje

⁵⁶ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237/2007.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259/2006.

byloje Nr. 2K-275/2006. Šioje byloje darbų vadovas buvo kaltinamas dėl nelaimingo atsitikimo, įvykusio plataus profilio statybininkui M. V., kuris tinkamai nebuvo instrukuotas darbo vietoje, jokios saugos priemonės, saugančios nuo kritimo iš aukščio, nebuvo paruoštos naudoti ir naudojamos, nebuvo išduoto balkono plokštės, esančios 5,4 m aukštyje, ardymo darbams paskyrosleidimo, dėl to 2004 m. rugsėjo 3 d. 10 val. 30 min. UAB (*duomenys neskelbtini*) plataus profilio statybininkams M. V. ir R. S. statybos objekte, esančiame Kėdainiuose, (*duomenys neskelbtini*), antrame namo aukšte ardant betono plokštės pagrindą, M. V. kampiniu šlifuoekliu pjaunant balkono plokštės pagrinde esančią armatūrą, kol svorio neatlaikiusi lūžo paskutinė armatūra, iš 5,4 m aukščio žemyn krito balkono plokštė ir ant žemės nukrito M. V., kuris dėl patirtos sunkios traumos 2005 m. sausio 19 d. mirė. Buvo nustatyta, kad darbai objekte, kuriame įvyko nelaimingas atsitikimas darbe organizuoti netinkamai. Tačiau teismas dėl to pasisakė, jog tas faktas, kad darbai organizuoti netinkamai neįrodo darbų vadovo kaltės. Taip pat bylos nagrinėjimo metu nebuvo nustatyta, kad darbuotojams buvo liepta atlikti balkono ardymo darbus, šie darbai nebuvo suplanuoti jokiuose dokumentuose, tad teismas sprendė, kad A. P. neturėjo teisinės pareigos užtikrinti konkretaus darbo – statybos objekte esančio balkono nugriovimo – saugą, nes tokio pobūdžio darbas nebuvo numatytas atlikti nelaimingo atsitikimo dieną. Manytina, kad tokį teismo sprendimą galima kritikuoti, kadangi darbų vadovas, būdamas objekte ir būdamas atsakingas už darbų saugą bei sveikata darbe, turėjo pastebėti, jog darbuotojai nei iš šio nei iš to ėmė ardyti namo balkoną, kurio ardymas nebuvo planuojamas. Kilus įtarimams dėl neteisėtai atliekamų ardymo darbų, darbų vadovas savavališkai veikusius darbuotojus galėjo nušalinti nuo tokio darbo, tačiau to nepadarė. Abejotina, ar darbuotojai negavę darbdavio nurodymo imtis ardymo darbų statybvietyje, savo iniciatyva nusprendė nuardyti balkoną. Vis dėlto šiuo atveju darbų vadovas buvo išteisintas. Tačiau pažymėtina, kad toks teismo sprendimas prieštarauja to paties teismo pasisakymui kitoje, civilinėje, byloje Nr. 3K-3-219/2008. Čia teismas, atkreipdamas dėmesį ir į ankstesniąją savo praktiką, suformuotą dar 1998 m. spalio 28 d. nutartimi, konstatavo, kad „darbdaviai, organizuodami įmonės veiklą, privalo užtikrinti ne tik įmonės darbuotojų, bet ir apskritai visų asmenų, esančių toje teritorijoje, saugą. Tai bendrasis principas, kurio privalo laikytis bet kuris darbdavys.“⁵⁸ Taigi, tarp šių teismo sprendimų yra aiškus prieštaravimas – pagal vieną iš jų, darbdavys privalo pasirūpinti visų teritorijoje esančių asmenų saugumu, pagal kitą – neatsako net už savo darbuotojų saugumą, jei šie dirba nesuplanuotą tai dienai darbą. Bbelieka tik tikėtis, kad ateityje tokių prieštaravimų bus

---

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2008.

išvengta. Kalbant apie prieštarungus vertinimus, vertėtų aptarti galimą darbdavio administracinės ir baudžiamosios atsakomybės konkurenciją.

Pažymėtina, kad darbdavio atsakomybė už darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų pažeidimus numatyta ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (aktuali redakcija nuo 2008-11-25) 41 str. Administracinę nuobaudą už šio straipsnio dispozicijoje numatytą pažeidimą taiko Valstybinė darbo inspekcija. Visuotinai yra žinomas nebaudimo du kartus už tą patį nusikaltimą teisės principas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išnagrinėjęs keletą baudžiamųjų bylų, kai žemesnės instancijos teismai buvo pažeidę šį principą būtent tuo, kad taikydami baudžiamąją atsakomybę nekreipė dėmesio į tą faktą, jog darbdavys jau buvo baustas už tą patį pažeidimą administracine tvarka. Viena iš tokių bylų – baudžiamoji byla Nr. 2K-322/2003. Šioje byloje buvo nustatyta, kad UAB (duomenys neskelbtini) Šiaulių filiale stiklo lakštų perkrovimo darbus atliko neinstrukuoti darbuotojai V. G., A. B., V. L., B. M. darbo vietoje darbo saugumo klausimais, susijusiais dėl dėžių su stiklo iškrovimo, jų transportavimo, stiklo iš jų išėmimo ir pakrovimo į transporto priemones atlikimo saugumu. Vykdamas stiklo perkrovimo darbus buvo naudojamas techniškai netvarkingas autokrautuvas, vairuojamas V. L., neturinio dokumento, suteikiančio teisę jį vairuoti, kuris paliko be priežiūros autokrautuvą su veikiančiu varikliu, esant pakeltam kroviniui autokrautuvo mechanizmo šakinio griebtuvo maždaug į 0,60 m aukštį, stiklo perkrovimo darbus vykdant rankiniu būdu ne specialiai tam skirtoje aikštelėje dėl ko kilo nelaimingas atsitikimas žmonėms, sukėlęs sunkias pasekmes, t.y. darbininkui – stiklo šlifuotojui B. M. perkraunant stiklo lakštus iš pakeltų dėžių, buvusių ant autokrautuvo griebtuvo, į greta buvusio automobilio „VW Transporter“ kėbulą, ant griebtuvo buvusi atvira dėžė su stiklo lakštais, praradusi stabilią pusiausvyrą, pasviro nesaugiu kampu ir virto į automobilio kėbulo pusę, stiklo lakštais mirtinai sužalodama B. M. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino, kad dėl šio įvykio kaltas įmonės direktorius S. N. bei nuteisė jį laisvės atėmimu vieneriems metams ir šešiams mėnesiams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad direktorius už šį nelaimingą atsitikimą darbe jau buvo patrauktas administracinė atsakomybėn ir 1998 m. liepos 28 d. jam buvo paskirta administracinė nuobauda pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41 str. – 700 Lt bauda ir ši nuobauda nebuvo panaikinta. 2000 m. Baudžiamojo kodekso 2 str. 6 d. teigiama, kad niekas negali būti baudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą. Baudžiamojo kodekso reguliavimo sritis yra nusikalstamos veikos ir baudimas už jas. Baudžiamojo kodekso 3 str. 4 d. tiesiogiai draudžia du kartus bausti už tą pačią nusikalstamą veiką, kai tuo tarpu administraciniai teisės pažeidimai nėra nusikaltimai. Teismas išaiškino, kad pagal susiklosčiusią teisinę tradiciją pavojingos veikos Lietuvos teisėje skirstomos į nusikalstamas veikas ir administracinius teisės

pažeidimus. Kadangi šiuos pažeidimus reglamentuoja skirtingi teisės aktai, tai atrodytų, jog nėra draudimo traukti baudžiamojon atsakomybėn ir bausti asmenį, kuris už tą pačią veiką buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn ir nubaustas administracine nuobauda.

„Kita vertus tarp administracinių teisės pažeidimų ir nusikalstamų veikų yra daug bendra. Ir administracinė, ir baudžiamoji atsakomybė neretai nustatoma iš principo už tas pačias veikas. Kriterijus, atribojantis nusikalstamas veikas nuo administracinių teisės pažeidimų yra tam tikri papildomi požymiai, kuriuos įstatymų leidėjas panaudoja konstruodamas nusikalstamų veikų sudėtis. Tie požymiai dažniausiai susiję su veikos padariniais, veikos dalyko ypatumais ar kitais veiką apibūdinančiais požymiais. Be to, administracinių teisės pažeidimų teisę ir baudžiamąją teisę jungia tai, kad ir už nusikalstamas veikas, ir už administracinius teisės pažeidimus yra baudžiama. Nubaudimas yra bendras abiejų teisės šakų reguliavimo metodas. <...> Kadangi baudžiamoji ir administracinių teisės pažeidimų teisė yra skirtingos teisės šakos, ir jų normos formuluojamos skirtinguose Kodeksuose, natūralu, kad Baudžiamasis kodeksas nereguliuoja baudimo dėl skirtingų teisės pažeidimų rūšių klausimų.”⁵⁹ Teismas pažymėjo, kad nors gramatinės šių dviejų įstatymų redakcijos skirtingos, jos neabejotinai sutampa keliais aspektais. Ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41 str., ir Baudžiamojo kodekso 141 str.⁶⁰ numato atsakomybę už saugos darbe (arba darbų saugos-BK) norminių aktų pažeidimą, t.y. už tą pačią veiką. Įstatymo redakcijos skiriasi tik tuo, kad BK 141 str. numato papildomus požymius: jeigu tai galėjo sukelti nelaimingų atsitikimų žmonėms, avariją ar kitokias sunkias pasekmes ar jas sukėlė. Abiejų įstatymų gramatinis – loginis aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad šiuose įstatymuose numatyti esminiai veikos požymiai, dėl kurių iškyla administracinė ir baudžiamoji atsakomybė, sutampa. Taigi, nustačius, kad abiejuose įstatymuose numatyta bausmė už tą patį teisės pažeidimą, teismas sprendė, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas asmeniui jau baustam administracine nuobauda būtų principo *non bis in idem* pažeidimas.

Toks teisminis precedentas leidžia formuotis naujai praktikai – administracinės institucijos nustačiusios darbų saugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, turi įvertinti ar juose nėra baudžiamosios atsakomybės požymių ir tik nustačius, kad tokių požymių nėra ar jie nepakankami baudžiamajai atsakomybei kilti, už darbų saugos pažeidimus, bausti asmenį administracine tvarka.

Pažymėtina tai, kad teismai, taikydami baudžiamąją atsakomybę darbdaviams ar jų įgaliotiems atstovams už darbų saugos pažeidimus dažniausiai parenka švelnesnę Baudžiamojo

---

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K - 322/2003.

⁶⁰ Kadangi nelaimingas atsitikimas įvyko dar galiojant senajam Baudžiamajam kodeksui, teismas taikė jo nuostatas. Tačiau tai nedaro įtakos Teismo išaiškinimui – jis galioja ir naujojo Baudžiamojo kodekso taikymui – aut. pastaba.

kodekso 176 str. 1 d. numatyta bausmę, t. y. baudą. Net jei ir skiriama laisvės atėmimo bausmė, ji realiai nevykdoma pritaikius amnestijos aktus ar bausmę atidedant.

5. Didžiosios Britanijos teismų praktika bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva yra jauna demokratinė valstybė, įstatyminė bazė čia dar nėra tvirta ir nusistovėjusi, tikslinga pažvelgti į kitokias teises tradicijas turinčios senos valstybės teisminę praktiką bei palyginti ją su lietuviškąja, o galbūt ir atrasti sektinus pavyzdžius.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai, tyrimui, apskaitai Lietuvoje yra skirta nemažai įstatymų ir daugybė poįstatyminių teisės aktų.⁶¹ Todėl dažnai LR DK, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme randame blanketinių normų, nukreipiančių į kitus įstatymus ar poįstatyminius aktus. Taigi, darbuotojų saugos ir sveikatos teisės normos išbarstytos daugelyje teisės aktų. Kai kurios nuostatos kartojasi, yra nemažai blanketinių normų nukreipiančių tai į vieną, tai į kitą dokumentą, o tai reiškia, kad operatyvus teisinės informacijos rinkimas yra apsunkintas.

Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje darbuotojų saugai ir sveikatai reglamentuoti skirta keletas teisės aktų, iš kurių vienas, pagrindinis, apima didžiąją dalį minėtų teisinių santykių. Kadangi ši valstybė pasižymi giliomis valstybingumo bei teisinėmis tradicijomis, nenuostabu, kad ir įstatymų leidyba darbų saugos srityje taip pat „turi galias tradicijas, siekiančias net ankstyvą XIX a. Tačiau, tokia įstatymų leidyba buvo fragmentiška (iš esmės taikyta tik tam tikrose pramonės šakose ar atskiroms darbuotojų grupėms) bei neefektyvi.“⁶² Tačiau 1974 m. buvo priimtas Sveikatos ir saugos darbe aktas (Health and Safety at Work etc Act),⁶³ skirtas visų darbuotojų saugai ir sveikatai reglamentuoti. Įdomu tai, kad šiame akte įtraukta daugybė nuostatų, reguliuojančių visą spektrą su darbuotojų sauga ir sveikata susijusių teisinių santykių – tai darbdavių ir darbuotojų teisės bei pareigos darbų saugos ir sveikatos apsaugos srityje, žalos, padarytos darbuotojo sveikatai atlyginimas, apmokėjimas už medicinos paslaugas, darbų saugos specifika tam tikrose ekonominėse srityse (pvz. statybose, laivyboje ir pan.). Be to, šiame vieningame įstatyme įtvirtinti net dviejų

⁶¹ Nelaimingi atsitikimai ir avarijos. Teisės aktų sąrašas ir aktyvios nuorodos. <http://www.vdi.lt/index.php?1590392802>; prisijungimo laikas: 2008-07-14.

Profesinės ligos. Teisės aktų sąrašas ir aktyvios nuorodos. <http://www.vdi.lt/index.php?1569751680>; prisijungimo laikas: 2008-07-14.

⁶² Willey B. Employment Law in Context. An introduction for HR Professionals. Prentice Hall Financial Times, 2003, P. 409.

⁶³ Health and Safety at Work etc Act 1974. (Elizabeth II 1974. Chapter 37) <http://www.healthandsafety.co.uk/haswa.htm>; prisijungimo laikas: 2008-09-24.

institucijų, kurioms pavesta rūpintis darbo saugos ir sveikatos teisės aktų įgyvendinimo priežiūra ir kontrole, Sveikatos ir saugos komisijos (Health and Safety Commission) bei Sveikatos ir saugos administracijos (Health and Safety Executive), veiklos pagrindai bei funkcijos. Be abejo šalyje galioja ir visi darbų saugą ir sveikatą reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai. Tačiau pažymėtina, jog įstatymų leidėjas Jungtinėje Karalystėje atliko milžinišką darbą susistemindamas ir į vieną vietą sudėdamas daugelį nacionalinių teisės aktų bei teismų precedentų. Toks šios srities reglamentavimas laikytinas „gerąja praktika“, į kurią galima lygiuotis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, „iki pat XIX a. anglai, panašiai kaip ir romėnai, įstatymo leidėjo valią laikė prasminga tik tuomet, kai reikėjo šalinti konkrečius socialinius ar ekonominius trūkumus. Priešingai, visuotinis tikslinis reguliavimas, iš anksto numatantis kitų panašių atvejų, o kartu ir visų atitinkamoje srityje iškilančių problemų išsprendimą, praktikams empirikams anglams savo precedentiniu mentalitetu atrodė nenatūralus ir pavojingas.“⁶⁴ Todėl šios valstybės teisės šaltinių hierarchijoje jau daugelį metų ypatingą vietą užima teismų sprendimai. Teismams suteikiama galimybė ne tik išspręsti kilusį ginčą, bet ir interpretuoti įstatymus bei priimti tokį sprendimą, kuris saistys jį patį bei visus žemesniuosis teismus („Terminas „susaistymas“ reiškė, jog teismas privalėjo vadovautis ankstesniu sprendimu nepriklausomai nuo to, ar jį patvirtino paskesnė teismų praktika, ar jis taip ir liko vienintelis. Nesvarbu ir tai, ar sprendimas buvo priimtas praėjusiais metais, ar praėjusiame šimtmetyje, ir tai, kad teismo nuomone, įtvirtintą principą nėra tikslinga taikyti dėl pasikeitusių socialinių sąlygų ar dėl kitų priežasčių.“⁶⁵). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje darbdavio atsakomybė kyla pažeidus vieną, o dažniau – keletą, teisės aktų reglamentuojančių darbų saugą ir darbuotojų sveikatą. Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje darbdavio atsakomybė kyla tuomet, kai šis nevykdė pareigos tinkamai rūpintis darbinės pareigas atliekančiais savo darbuotojais. Šiuo atveju darbdavio atsakomybei svarbu ne teisės aktuose nustatytų reikalavimų pažeidimas, o nustatymas ar pakankamai atidžiai ir rūpestingai darbdavys elgėsi ir ar turėjo ir galėjo numatyti, kad gali įvykti nelaimingas atsitikimas darbe ir kaip galima jo išvengti. Visais atvejais nustatinėjant darbdavio kaltę svarbu ar jis nepažeidė minėtos rūpestingumo pareigos – padarė viską, ko galima buvo iš jo protingai tikėtis, kad būtų išvengta darbuotojo sveikatos sužalojimo.⁶⁶

Lyginant Lietuvos ir Didžiosios Britanijos teismų praktiką bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis, svarbu pažymėti, jog Lietuvoje praktiškai visi ginčai tokio pobūdžio bylose vyksta dėl turtinės ar neturtinės žalos atlyginimo, taip pat

---

⁶⁴ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Eurigmas, 2001, Vilnius. P. 228.

⁶⁵ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Eurigmas, 2001, Vilnius. P. 223.

⁶⁶ Pointer W. R., Holmes A. Cases & materials on employment law. Oxford university press, 2004, P. 782 – 783.

baudžiamosios bylos – dėl kaltųjų asmenų patraukimo baudžiamajon atsakomybėn. Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje būna ir prevencinio pobūdžio bylų. Pavyzdžiui, byloje *Johnstone v. Bloomsbury Health Authority* ieškovas dirbo rezidentu Universitetinėje College ligoninėje. Jo darbo sutartyje buvo numatyta standartinė 40 valandų trukmės darbo savaitė, o taip pat papildomai numatyta, kad jis bus „pasiekiamas“ dar vidutiniškai 48 valandas per savaitę. Jo teigimu, kai kada buvo reikalaujama, kad jis dirbtų daugiau kaip 100 valandų per savaitę, suteikiant neadekvačiai mažai laiko miegui. Bijodamas, kad toks darbo tempas gali būti žalingas tiek jam pačiam, tiek ir jo pacientams, ieškovas reikalavo pripažinti, kad pagal jo darbo sutartį iš jo negali būti reikalaujama dirbti daugiau kaip 72 valandas per savaitę arba daugiau kaip 24 valandas nepertraukiamai, suteikiant trumpesnę negu 8 valandų poilsio tarp pamainų laiką.⁶⁷ Taigi, tokiu būdu buvo pareikštas prevencinio pobūdžio ieškinys, kuriuo siekiama nustatyti darbuotojų saugą ir sveikatą atitinkantį darbo ir poilsio režimą. Lietuvoje ieškiniai reiškiami tik įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ar darbuotojui susirgus profesine liga. Kai darbdavys neužtikrina saugių ir sveikų darbo sąlygų, darbuotojas turi teisę atsisakyti dirbti ir tokiu atveju darbo ginčą sprendžia Valstybinė darbo inspekcija. Tačiau, galbūt dėl lietuviško būdo bei mentaliteto, taip pat dėl kitokios ekonominės situacijos, darbuotojai dažniausiai sutinka dirbti darbo saugos ir sveikatos sąlygų neatitinkančiomis sąlygomis ir, kol nepašlyja sveikata, ginčų nekelia.

Pažymėtina tai, kad darbuotojo sveikata yra ne tik fizinė, bet ir psichinė. Atkreipėme dėmesį, jog Lietuvoje darbuotojai daugumoje atvejų į teismą kreipiasi tuomet, kai nustatomas fizinis sveikatos sutrikimas, nepriklausomai nuo to ar tai nelaimingo atsitikimo darbe, ar profesinės ligos padarinys. Tačiau psichinė sveikata yra ne ką mažiau svarbi. „Psichikos sveikata yra neatskiriama bendrosios individo visuomenės sveikatos dalis; nėra ir negali būti sveikatos be psichikos sveikatos; psichikos sveikata – tai geros sveikatos pojūtis, emocinė ir dvasinė būseną, kuri leidžia žmogui džiaugtis gyvenimo pilnatvę, išgyventi skausmą ir liūdesį.“⁶⁸ Be jokių abejonių psichikos sutrikimus gali sukelti ir darbas. Vienas iš darbo aplinkos rizikos veiksnių, galinčių sukelti psichikos sveikatos sutrikimus yra stresas. Deja, Lietuvos įmonės vertindamos rizikos veiksnius psichosocialinio rizikos veiksnio dažnai neįvertina. Lietuvos teismuose nėra daug bylų dėl sveikatos pakenkimo, kuri sukėlė stresas darbe. Atliekant tyrimą buvo rasta tik viena tokia byla Vilniaus miesto 1 apylinkės teisme. Byloje Nr. 2-17-646/6 ieškovė D. D. Š. buvusi Vilniaus miesto savivaldybės darbuotoja reikalavo atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, kuri buvo padaryta jos sveikatai dėl darbe patiriamo streso. Ieškovė

---

⁶⁷ Pointer W. R., Holmes A. *Cases & materials on employment law*. Oxford university press, 2004, P. 766 – 767.

⁶⁸ Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisės aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007. P. 15.

savo reikalavimus grindė tuo, kad ji buvo neteisėtai atleista iš darbo ir teismo nutartimi grąžinta į buvusias pareigas Vilniaus miesto savivaldybės administracijos švietimo skyriuje. D. D. Š. teigė, kad teismui grąžinus ją į darbą, darbdavys ją terorizavo, žemino kolegų akivaizdoje, skyrė jai užduotis nenumatytas jos pareiginiuose nuostatuose, nepagrįstai skyrė drausmines nuobaudas, todėl neištvėrusi įtampos darbuotoja buvo priversta išeiti iš darbo. Tuo metu, kai dirbo, ieškovė turėjo psichinės sveikatos sutrikimų, ekspertų įvardytų kaip neabejotinai potrauminio streso sutrikimas ir vidutinis, o vėliau – sunkus depresijos epizodas be psichozės reiškinių. Teismas pripažino, kad darbdavys savo veiksmais padarė žalos darbuotojos psichinei sveikatai ir priteisė jai turtinę žalą, kurią ji patyrė pirkdama vaistus, bei 2000 Lt neturtinės žalos (ieškovė prašė priteisti 25 000 Lt neturtinės žalos). Kadangi nepavyko surasti daugiau teisminės praktikos tokiose bylose sunku spręsti ar psichikos sveikatai padaryta žala Lietuvoje vertinama mažiau, negu padaryta fizinei sveikatai. Tačiau taip tikrai nėra Didžiojoje Britanijoje. Čia, pavyzdžiui, 1999 m. liepos 5 d. nutartyje byloje Lancaster v. Birmingham CC apygardos teismas ieškovei priteisė 67 000 GBP (svarų sterlingų). Šioje byloje darbuotoja įrodė, kad darbdavys galėjo ir turėjo numatyti, jog nuolatinis reikalavimas iš darbuotojos atlikti papildomus darbus jai kelia didelį stresą ir gali pakenkti darbuotojos psichinei sveikatai.⁶⁹ 1995 m. byloje Walker v Northumberland County Council teisėjas Colman J. pasisakė, kad ir Didžiojoje Britanijoje teisminės praktikos dėl bylų, susijusių su darbuotojo psichinės sveikatos sutrikdymu, yra mažai. Teisėjas taip pat pažymėjo, jog darbdavys privalo savo darbuotojams suteikti saugią ir sveiką darbo aplinką bei imtis protingų priemonių apsaugoti darbuotojus nuo rizikos, kuri gali būti realiai numatoma. Nėra jokios priežasties iš darbdaviui deleguotos rūpestingumo pareigos išbraukti galimus rizikos veiksnius, sukeliančius psichinę žalą. Kaskart tokią žalą įrodyti sunku, kyla priežastinio ryšio nustatymo problemų. Ypač tais atvejais, kai ieškovas yra darboholikas, siekiantis karjeros, nesvarbu kiek tam reikėtų paaukoti laiko ir jėgų. Tais atvejais, kai darbo pobūdis iš esmės yra susijęs su stresu bei įtampa, nėra aišku, kur ta riba, kai darbdavys privalo imtis atitinkamų apsaugos priemonių, kokiomis prielaidomis darbdavys turėtų remtis norėdamas greitai atkurti darbuotojų gebėjimą išlaikyti stabilumą, psichologinę ramybę, žinant tai, kad kiekvieno žmogaus savybės susidoroti su stresinėmis situacijomis yra skirtingos.⁷⁰

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, Didžiojoje Britanijoje taip pat nėra daug bylų, susijusių su darbuotojo psichinės sveikatos sutrikdymu, tačiau galimybė kiekvienam teisėjui reikšti savo atskirąją nuomonę ten yra plačiai naudojama ir tokiu būdu yra išaiškinama tokios teisminės

⁶⁹ Pointer W. R., Holmes A. Cases & materials on employment law. Oxford university press, 2004, P. 783.

⁷⁰ Ten pat, P. 777.

praktikos reikšmė, įrodinėjimo galimybės, kai kurie teisiniai (tiek praktiniai, tiek ir teoriniai) aspektai.

Aptariant teismų praktiką bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe, svarbu paminėti ir dar vieną pastebimą skirtumą – Lietuvoje dažnas nelaimingas atsitikimas įvyksta su darbuotojais, apsvaigusiais nuo alkoholio, tuo tarpu iš 15 rastų Didžiosios Britanijos teismuose nagrinėtų bylų, nė vienas nelaimingas atsitikimas nebuvo įvykęs girtam darbuotojui. O kalbant apie privalomą darbuotojų draudimą nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, reikėtų paminėti, jog toks draudimas galioja tik Didžiojoje Britanijoje įvykusiems nelaimingiems atsitikimams, bet neapima tų atvejų, kurie nutinka vykdant darbinės funkcijas už Didžiosios Britanijos ribų.⁷¹ Tokiais atvejais taikoma civilinė darbdavio atsakomybė.

Nors abi valstybės priklauso skirtingoms teisės sistemoms, negalima teigti, kad teisminė praktika dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių lygų kardinaliai skiriasi. Ir Lietuvoje, ir Didžiojoje Britanijoje dažniausiai ginčas kyla dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Kiekvienu atveju nustatinėjama tiek darbdavio, tiek paties darbuotojo kaltė dėl nelaimingo atsitikimo darbe. Bylų nagrinėjimas tęsiasi ganėtinai ilgai, kadangi abeiose valstybėse, nors ir skiriasi teismų sistema, yra galimybė žemesnės instancijos teismo priimtą sprendimą apskusti aukštesnei instancijai. Šiuo atveju skirtumas tas, kad nepavyko rasti nė vienos Didžiojoje Britanijoje nagrinėtos bylos, kurią teismas būtų grąžinęs nagrinėti pirmajai instancijai. Taigi manytina, jog Lordų rūmuose, kaip aukščiausiajame teisme, byla išnagrinėjama iš esmės ir nebegrįžta atgal į tą pačią startinę poziciją. Tokios kategorijos bylose tai yra labai svarbu, kadangi nukentėjusiems asmenims bei jų šeimoms svarbu kuo greičiau gauti žalos atlyginimą ir stabilizuoti po nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos nustatymo pablogėjusią finansinę padėtį.

---

⁷¹ Pointer W. R., Holmes A. Cases & materials on employment law. Oxford university press, 2004, P. 772.

Išvados

Apibendrinus atliktą tyrimą, hipotezė, kad didelis nelaimingų atsitikimų darbe ir susirgimų profesinėmis ligomis skaičius, sąlygoja didelį kiekį su tuo susijusių teisminių ginčų buvo paneigta. Tokių per penkerius pastaruosius metus nagrinėtų bylų rasta tik 43. Be abejo jų gali būti daugiau, tačiau paiešką apsunkina teismų archyvuose ir elektroninių duomenų bazėse šių bylų priskyrimas ne tai kategorijai pagal civilinių bylų klasifikatorių. Užsibrėžtas darbo tikslas pasiektas, uždaviniai įgyvendinti, t. y. darbe atlikta su nagrinėjama tema susijusi teisės aktų analizė, nustatyta, kad dažniausiai teisminiu keliu sprendžiami klausimai susiję su darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytos žalos atlyginimu. Taip pat iš atlikto teismų praktikos apibendrinimo matyti teisminių ginčų nagrinėjimo tendencijos. Be to, trumpai palyginta Lietuvos ir Didžiosios Britnijos teismų praktika byloje, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis. Iš to darytinos išvados:

1. Teisminiai ginčai dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo taikymo dažniausiai kyla tuomet, kai nelaimingas atsitikimas darbe ar susirgimas profesine liga pripažįstamas nedraudiminiu. Iki šiol nedraudiminiais dažniausiai buvo pripažįstami nelaimingi atsitikimai įvykę su nuo alkoholio apsvaigusiais darbuotojais. Tačiau po 2008 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo priimto nutarimo Nr. 56/06 ši praktika gali keistis (norint pripažinti nelaimingą atsitikimą darbe nedraudiminiu reikia nustatyti priežastinį ryšį tarp darbuotojo apsvaigimo ir nelaimingo atsitikimo). Taip pat siūlytume iš Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 str. pašalinti 6 p. (prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu), kadangi šis punktas suponuoja mintį, kad su darbu susijęs smurtas yra draudiminis įvykis ir tokio smurto atveju turėtų būti mokama socialinio draudimo išmoka, nors praktinė tokia situacija vargu ar įmanoma.

2. Darbdavio pareiga atlyginti darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu padarytą žalą atsiranda tuomet, kai darbuotojas nėra apdraustas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu arba kai draudimo išmokos nepakankamos žalai atlyginti. Teismai ne kartą pasisakė dėl šios nuostatos ir nors darbdaviai vis dar bando remtis LR CK 6.283 str. 4 d. ir 6.284 str. 4 d., laikoma, jog net ir tuomet, kai darbuotojas buvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, tačiau jo gaunamos išmokos dydis nepakankamas visai žalai padengti, materialinė atsakomybė kyla darbdaviui. Darbuotojo patirtas išlaidas ir negautas pajamas reikia patikimai įrodyti bei pagrįsti jų būtinumą. Darbuotojo sveikatos

sužalojimo atveju turtinė žala, kaip išlaidos, gali būti atlyginama ne tik jam pačiam, bet ir jį slaugantiems asmenims (sutuoktiniui, vaikams, tėvams).

3. Neturtinės žalos atlyginimo kriterijai nėra aiškiai nustatyti ir apibrėžti. Nors kai kada atsižvelgiama į „teismų praktikoje panašiais atvejais priteisiamus šios žalos atlyginimo dydžius,“⁷² visgi kiekvienu atveju nustatinėdamas neturtinės žalos dydį teismas sprendžia individualiai. Pastebima tendencija, kad maitintojo netekimo atveju priteisiamas mažesnis neturtinės žalos atlyginimas negu sveikatos sužalojimo atveju.

4. Baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos apsaugos norminių teisės aktų pažeidimus nustatyta LR BK 176 str. Svarbu nustatyti tinkamą baudžiamosios atsakomybės subjektą – darbdavį ar darbdavio atstovą. Pavedimas atlikti darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe užtikrinimo funkcijas gali būti atskiro pavedimo formos arba įtvirtintas pareiginiuose nuostatuose. Kai tame pačiame objekte dirba dviejų įmonių, įstaigų, organizacijų darbuotojai turi būti paskirtas atsakingas už darbų saugą asmuo, nesant tokio asmens nustatinėjama kuris darbdavys ar jo atstovas turėjo užtikrinti darbų saugą atsižvelgiant į tai, kieno teritorijoje buvo vykdomi darbai, kieno naudai jie atliekami, dėl kurios įmonės, įstaigos, organizacijos darbuotojo kaltės kilo nelaimingas atsitikimas darbe.

5. Darbdaviams ar darbdavių atstovams teismai linkę skirti švelnesnę iš dviejų LR BK 176 str. 1 d. sankcijoje numatytų bausmių – baudą. Iš visų nagrinėtų baudžiamųjų bylų, susijusių su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis, nė karto nebuvo skirta reali laisvės atėmimo bausmė. Tokia praktika kritikuotina ir keistina. Darbuotojo gyvybės atėmimo ar suluošinimo atvejais, kai yra nustatyta darbdavio ar jo atstovo kaltė siūlytume taikyti realią laisvės atėmimo bausmę (pagal analogiją su nelaimingais atsitikimais kelyje).

6. Didžiosios Britanijos teismuose negrinėtų ginčų, susijusių su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis, praktika yra įvairesnė, negu Lietuvos. Lietuvoje ginčai kyla tik jau įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ar nustačius profesinę ligą, o Didžiosios Britanijos teisinėje literatūroje aprašomi atvejai, kada buvo pareikšti prevenciniai ieškiniai – siekiant pagerinti darbo sąlygas, kad neįvyktų nelaimingas atsitikimas darbe.

7. Stresas darbe, kaip profesinės rizikos veiksnys turi įtakos darbuotojo sveikatai, dėl jo sukeltų padarinių taip pat, kaip ir dėl fizinio sveikatos pakenkimo galima reikalauti atlyginti žalą. Lietuvos teismų praktikoje pavyko surasti tik vieną tokią bylą, Didžiojoje Britanijoje tokių bylų yra daugiau. Tačiau, turint omenyje greitėjantį gyvenimo tempą, didelius informacijos srautus bei nuolat

---

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008

augantį darbo krūvį, manytina, jog tokių bylų dėl streso sukeltų sveikatos sutrikimų turėtų padaugėti ir Lietuvoje. Didžiojoje Britanijoje darbdaviai stresą nurodo kaip vieną iš trijų dažniausiai veikiančių profesinės rizikos veiksnių.⁷³ Atkreipdami dėmesį į tokią užsienio patirtį, rekomenduojame įmonėse atlikti psichosocialinių profesinės rizikos veiksnių vertinimą, plačiau informuoti darbuotojus ir darbdavius apie streso sukeltą žalą sveikatai.

---

⁷³ Health and safety statistics 2007/08. <http://www.hse.gov.uk/statistics/overall/hssh0708.pdf> ; prisijungimo laikas: 2008-11-03.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002-06-26, Nr. 64-2569.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-262.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741 .
5. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.
6. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo // Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1656)
7. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės Žinios, 2003, Nr. 70-3170
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr. 136-4945
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2004.04.30, Nr. 69-2398

Europos Sąjungos teisės aktai

10. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartis 1951// <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>
11. Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis 1957 // <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/index.htm>
12. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija 1989 // http://aei.pitt.edu/4629/01/003998_1.pdf
13. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija 2000 // http://www.epp-ed.eu/Activities/docs/charter_eu/lt.pdf

14. 1989 m. birželio 12 d. Tarybos direktyva dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo (89/391/EEB) // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=3903&p_query=&p_tr2=2

Didžiosios Britanijos teisės aktai

15. Health and Safety at Work etc Act 1974. (Elizabeth II 1974. Chapter 37) // <http://www.healthandsafety.co.uk/haswa.htm>

Specialioji literatūra

16. Bagdanskis T. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisiniuose santykiuose. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), M. Romerio universitetas, Vilnius, 2005.
17. Verikas A. Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimas: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), M. Romerio universitetas, Vilnius, 2007.
18. Tartilas J. Darbuotojų saugos ir sveikatos teisinis reglamentavimas. Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.
19. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Eurigmas, Vilnius, 2001.
20. Pointer W. R., Holmes A. Cases & materials on employment law. Oxford university press, 2004.
21. Willey B. Employment Law in Context. An introduction for HR Professionals. Prentice Hall Financial Times, 2003.

Informacinė literatūra

22. Europos Sąjungos teisės aktai darbuotojų saugos ir sveikatos srityje. <http://eur-lex.europa.eu/lt/legis/20081101/chap05202010.htm>; prisijungimo laikas: 2008-04-07.
23. Krogertienė A. Apdraudus girtumą – didžiulė išmoka. 2008 m. rugpjūčio 25 d. <http://www.delfi.lt/news/economy/law/article.php?id=18260768>; prisijungimo laikas: 2008-08-25.

24. Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija. Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais. 2008 m. gegužės 27 d. Nr. NSD-3. <http://www.vdi.lt/index.php?844905408>; prisijungimo laikas: 2008-09-11.
25. Sinkevičius D. Žaizdos po sprogimo „Ukmergės gelžbetonyje“ negyja. <http://www.delfi.lt/news/economy/law/article.php?id=19107177>; prisijungimo laikas: 2008-11-23.
26. Tarptautinės darbo organizacijos statistika. www.ilo.org; prisijungimo laikas: 2007-11-23.
27. Valstybinė darbo inspekcija. Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose 2007 metais. <http://www.vdi.lt/index.php?1220532563>; prisijungimo laikas: 2008-03-12.
28. Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys 2007 m. <http://www.sodra.lt/get.php?f.3399>; prisijungimo laikas: 2008-05-17.
29. Valstybinė darbo inspekcija. Neturtinės žalos atlyginimas. <http://www.vdi.lt/index.php?-1781091924>; prisijungimo laikas: 2008-11-12.
30. Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Stresas>; prisijungimo laikas: 2008-09-30.

Teismų praktika

31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimas „Dėl pareiškėjo prašymo priėmimo“ // Valstybės Žinios, 2008 m. gruodžio 2 d., Nr. 138.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 56/06 // <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2008/n080429.doc>; prisijungimo laikas: 2008-05-13.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265/2003
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322/2003.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-531/2003.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-394/2005.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-435/2006.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-529/2006
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237/2007.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/1999.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2003.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2003.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-846/2003.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1115/2003.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31/2004.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2005.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2005.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-276/2005.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-579/2005.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-27/2006.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-450/2006.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-512/2006.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2006.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2007.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2007.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2007.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2008.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2008.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2008.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-41/2008.
61. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-820-41/06.
62. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. spalio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-706-41/07.
63. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-829/2007.
64. Vilniaus apygardos teismo 2008 m. kovo 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-722-51/2008.
65. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2006 m. vasario 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-71-45/2006.
66. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2006 m. spalio 11 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-17-464/2006.
67. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2006 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1677-235/2006.

68. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2007 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-6326-727/2007.
69. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2007 m. gegužės 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4474-235/2007.

Santrauka

Raktiniai žodžiai: darbuotojų sauga ir sveikata, nelaimingas atsitikimas darbe, nelaimingas atsitikimas pakeliui į/iš darbo, profesinė liga, turtinė žala, neturtinė žala, stresas, profesinės rizikos veiksnys, rūpestingumo pareiga.

Magistriniame darbe „Teisminių ginčų apibendrinimas bylose, susijusiose su nelaimingais atsitikimais darbe ir profesinėmis ligomis“ nagrinėjami su darbuotojų sauga ir sveikata susiję teisės aktai, taip pat teisės aktai, susiję darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimu bei baudžiamosios atsakomybės taikymu už darbų saugos pažeidimus. Išanalizavus pagrindinę norminę literatūrą apibendrinta Lietuvos teismų praktika nagrinėjant minėtos kategorijos ginčus. Atkreiptas dėmesys į tai, jog absoliuti dauguma šios kategorijos bylų (išskyrus baudžiamąsias) kyla dėl žalos, padarytos darbuotojo sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, atlyginimo. Sužalotam darbuotojui ar žuvusio darbuotojo šeimai atlyginama tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala. Darbuotojo sveikatai padaryta žala atlyginama dviem pagrindiniais būdais – socialinio draudimo kompensacijomis arba civiline tvarka išreikalautą žalą atlygina darbdavys. Turtinė žala atlyginama ją įrodžius patikimais dokumentais, todėl teismų praktika šioje srityje yra stabili. Neturtinė žala priteisiama atsižvelgiant į kiekvieną atvejį atskirai, tad kartais gali kilti abejonų dėl priteistos žalos dydžio pagrįstumo. Vyrauja tendencija, jog maitintojo netekimo atveju žuvusio darbuotojo šeimai priteisiama mažesnė neturtinė žala negu sveikatos sužalojimo atveju pačiam darbuotojui.

Darbdaviams gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos ir sveikatos darbe teisės aktų pažeidimus. Tokiose bylose svarbu nustatyti kuriam konkrečiai asmeniui buvo pavesta rūpintis darbuotojų sauga ir sveikata. Reali laisvės atėmimo bausmė darbdaviams ar jų atstovams taikoma retai.

Palyginimui trumpai aptarta ir Didžiosios Britanijos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų teisinis reglamentavimas ir teisminė praktika nagrinėjant panašius ginčus. Nustatyta keletas svarbių skirtumų tarp Lietuvos teismų ir Didžiosios Britanijos teismų nagrinėjamų bylų tendencijų. Pažymėtina, kad abiejose valstybėse atsiranda ginčų ne tik dėl fizinei, bet ir dėl psichologinei darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo.

GENERALIZATION OF JUDICIAL DISPUTES IN CASES RELATED TO ACCIDENTS AT WORK AND INDUSTRIAL DISEASES

(AKVILĖ STOŠKUTĖ)

SUMMARY

Keywords: employee's health and safety, accident at work, accidents on the way to / out of work, industrial disease, material damage, non-material damage, stress, occupation risk factor, duty of care.

The analysis for master's thesis "Generalization of judicial disputes in cases related to accidents at work and industrial diseases" deals with the law related to employee's health and safety, acts which stipulate employer's material and criminal liability in the cases of damage to employee's health and breach of industrial safety. Thus Lithuania's court practice has been generalized by making analysis of the main national legislation. It was noticed that majority of these cases (except criminal ones) emerge from claims regarding the compensation for damages in consequence of taking over the life or injuries. It should be noticed that both material and non-material damages were usually compensated. In respect of damages to employee's health there are two ways of compensation to be performed – by providing the social insurance or claiming for compensation on the basis of Civil Code. Material damage is compensated on the basis of reliable evidence. Therefore the judicial practice in this area is well-established. On the other hand the compensation for non-material damages is unique for every occasion because sometimes the amount compensated causes doubts on its legitimacy. The amount to be compensated for the loss of family support is to be less than in occasions where damages are made to employee's health.

The criminal liability can be applied to employers in the cases where the acts regarding industrial safety and employee's health are breached. In these cases it is important to detect which person was obliged to supervise the employee's health and safety. Imprisonment to employers is rarely imposed in such matters.

The regulation and judicial practice of industrial diseases and accidents at work in Great Britain are also provided in the course of the thesis. Some pretty important differences tendencies were detected between judicial cases in Lithuania and Great Britain. It should be noted that disputes

and court cases regarding compensation for psychological damages to employee's health are more and more common in both countries.

Annotation

“Generalization of judicial disputes in cases related to accidents at work and industrial diseases” is labour law and social supply master’s thesis. The author hypothesized that the number of accidents at work and industrial diseases could grow into many judicial cases. The hypothesis was denied after the thorough analysis of the subject matters.